

Kolektiv onomastiků: Michaela Čornejová (Brno) 1 (MČ), Jaroslav David (Ostrava) 4 (JD), Žaneta Dvořáková (Praha) 14 (ŽD), Jana Matúšová (Praha) 2 (JM), Marie Nováková (Praha) 3 (MN), Libuše Olivová-Nezbedová (Praha) 7 (LON), Veronika Štěpánová (Praha) 1 (VŠ), Soňa Wojnarová (Praha) 5 (SW), Martina Zirhutová (Praha) 1 (MZ)

ONOMASTICKÉ ZPRÁVY A POZNÁMKY

I. INDOEVROPSKÁ ONOMASTIKA (mimo slovanskou)

1. Tematické číslo *Onomy* o literární onomastice

Onoma, 53, 2018, 124 s., ISSN 0078-463X.

Počátkem letošního roku vyšlo zvláštní tematické číslo časopisu *Onoma* (ovšem se zpětným vročením 2018) s podtitulem *Explorations in literary onomastic theory* (tj. *Zkoumání teorie literární onomastiky*). Přineslo 6 obsáhlých studií a 3 recenze.

Richard Coates (Bristol) se mimo jiné věnoval situaci, kdy si autor vybírá jméno z repertoáru existujících a kdy si vytváří vlastní jméno sám, zabýval se i problematikou překladu takových jmen (s. 11–32). **Žaneta Dvořáková** (Praha) shrnula své poznámky k literárně onymickým funkcím, které již dříve prezentovala ve své monografii *Literární onomastika* (s. 33–48). Ve dvou samostatných příspěvcích představila **Martyna K. Gibka** (Koszalin) funkce vlastních jmen v románech (s. 49–66) a v televizních seriálech (s. 67–80) a svou teorii dvou aktů. **Volker Kohlheim** (Bayreuth) se zamýšlel nad přehodnocováním onymických funkcí – zatímco v reálném světě je hlavní identifikace, v uměleckém textu se tato funkce stává sekundární, důležitější jsou asociace, charakterizace, klasifikace atd. (s. 81–92). **Volker Kohlheim** též recenzoval publikaci *Onomastics between sacred and profane*, jejímž editorem byl O. Felecan (s. 113–118). **Karlheinz Hengst** (Lipsko) pak hodnotil monografii V. Kohlheima *Der Name in der Literatur* (s. 109–112). **Grant W. Smith** (Washington) se zamýšlel nad jmény postav v Shakespeareově dramatu *Bouře* (s. 93–108) a také recenzoval monografii M. K. Gibké *Literary onomastics: A theory* (s. 119–124). – ŽD

2. Nové číslo německého časopisu

Namenkundliche Informationen, 109/110, 2017, 685 s., ISSN 0943-0849.

Toto vydání je věnováno životnímu jubileu dvou významných německých onomastiků, a to Albrechtu Greulemu (Řezno) a Dieteru Kremerovi (Trevír). Právě

shrnutí jejich činnosti v časopise *Namenkundliche Informationen* se v úvodním slově věnuje **Karlheinz Hengst** (Lipsko) (s. 7–8). V první stati se **Peter Anreiter** (Innsbruck) zabývá původem názvu Brennerského průsmyku a dokládá, že jméno vzniklo v průběhu 13. století z osobního jména *Prennerius*, které souviselo s ním. slovesem *brennen* ‚pálit‘ (s. 9–29). **Diana Ascher** (s. 30–39) zkoumá změny v oikonymii v oblasti německého města Fulda. Ascherová poukazuje na skutečnost, že oikonyma a hydronyma mohou vzhledem ke svému stáří budit dojem určité stability a nepřerušené kontinuity. Podle ní však jména nejsou pouze statickým obrazem, ale také podléhají jazykovým změnám, které se pomocí konkrétních případů snaží diskutovat a systematizovat. **Angelika Bergien** (Magdeburg) se věnuje lingvistickým a socioekonomickým strategiím, které jsou využívány při propagování města, a to konkrétně pro vytváření sloganů založených na jménech slavných osobností. Podle Bergienové je využívání jména jako image faktoru při marketingu města formou produktového brandingů (s. 40–52). **Harald Bichlmeier** (Jena/Halle) se ve svém příspěvku vrací k některým pozapomenutým faktům o etymologickém původu názvu řeky Inn, který je obvykle vysvětlován na základě prakelt. kořenů **Eno-* a **Enio-*, které zřejmě vznikly z ide. **pen-* ‚bláto; blátivá, stojatá voda‘, na což poukázal už Pokorný téměř před 70 lety (s. 55–56, 58). Téma **Inge Bily** není onomastické, autorka srovnává středověké právní termíny ve dvou textech z 15. století, českém a německém, které oba náleží do rozsáhlé skupiny textů sasko-magdeburského práva (s. 63–77). **Ana Boullón** (Santiago de Compostela) se věnuje osobním jménům v Galicii v období 18. století, kdy se galicijština přestávala používat v oficiálních textech. Boullónová vychází z dokumentu *Catastro del Marqués de Ensenada* (registr obyvatelstva) a všímá si především změny, kdy sufix *-ez* přestává plnit patronymickou funkci a přijetí se stává dědičným (s. 78–107). Původem oikonyma *Merseburg* (město ve spolkové zemi Sasko-Anhaltsko ležící na řece Sále) se zabývají **Kirstin Casemir** a **Jürgen Udolph** (Göttingen/Lipsko/Rosdorf). Casemirová a Udolph se zaměřují na první část jména (*Merse-*) a na základě analýzy velkého počtu paralelních jmen jinde v Německu i okolních zemích přicházejí s vysvětlením, které se liší od předchozích výkladů. Podle nich jméno vzniklo tak, že k základní části *-burg* byla připojena část **Mars-*, která vznikla z původního tvaru **mari-* ‚mokrý, bažinaté místo‘, běžně se vyskytujícího v toponymech, rozšířeného o *-s-*, jež je zde součástí kořene, a nikoliv odvozovacím sufixem (s. 108–146). **Richard Coates** (Bristol) se věnuje příchodu germánských kmenů do Británie. Z pohledu kontaktní lingvistiky a onomastiky analyzuje vztahy mezi britonskými (keltskými) jazyky a anglosaštinou, která z jazyka původních obyvatel přejala řadu toponym, ale v podstatě žádnou základní slovní zásobu. To bylo způsobeno absencí významnější interakce mezi těmito etniky, což je podle autora zároveň konzistentní s tradičním názorem, že jih a východ Anglie byly vylidněné, ať už z důvodu vytlačení, vyvraždění, zotročení či vyhynutí původních obyvatel vlivem epidemie či extrémní změny kli-

matických podmínek (s. 147–173). **Nicole Eller-Wildfeuer** a **Alfred Wildfeuer** (Řezno/Aušpurk) se zabývají jmény bytostí, které vystupují v pohádkách a báchorkách východní části Bavorska a Bavorského lesa. Tento region si vybrali záměrně s ohledem na rozsah a dlouhou tradici dochovaného materiálu ve zdejší oblasti. Autoři se v článku zabývají nářečními tvary, typy pojmenování (mezi nejčastější patří spojení toponyma a apelativa, např. *Doanagsindl* – Donaugesindel ‚sebranka od Dunaje‘), pojmenovávacími motivy, ale také terminologií s tím, že jména pohádkových bytostí lze zařadit k antroponymům i zoonymům (dané bytosti spojují vlastnosti obou skupin) a zároveň také k fiktivním jménům („fiktionymům“ označujícím vymyšlené objekty) a literárním jménům („poetonymům“) (s. 174–187). **Dieter Geuenich** (Duisburg/Denzlingen) se zaměřuje na toponyma obsahující topoformanty *-ingen* a *-heim*, která jsou svým vznikem zařazována do období stěhování národů, a vyvrací domněnku, že tato jména jsou vždy tvořena od antroponym, která je možno zrekonstruovat. Geuenich na základě analýzy historických pramenů ukazuje, že toponyma obsahující takovéto topoformanty ne vždy obsahují antroponyma, a pokud ano, tak je není vždy možné zrekonstruovat a přiřadit je k zakladatelům osídlení, protože první písemné zmínky o období alemanského osidlování pocházejí až z doby o několik století pozdější a jména se i v těchto raných dokumentech stále ještě mění (s. 188–205). **María Dolores Gordón Peral** (Sevilla) se zabývá vznikem toponymie v oblastech začleněných do španělsky mluvícího území během reconquisty. Autorka analyzuje toponyma uvedená v dokladech *libros de repartimiento* z doby Alfonsů, rekonstruuje kontext, ve kterém toto území bylo reorganizováno, a zkoumá proces vzniku nové vrstvy toponym ve španělštině (s. 206–234). **Stefan Hackl** a **Wolfgang Janka** (Mnichov/Řezno) se věnují vzniku místních jmen v raném a vrcholném středověku souvisejících s polohou vůči významným cestám. Konkrétně analyzují oikonyma v okolí obchodní stezky *Baierweg* (*Bavorská cesta*) mezi Bavorskem a Čechami (s. 235–249). **Rüdiger Harnisch** (Pasov) zpracovává typologii a teorii remotivace vlastních jmen. Remotivaci chápe jako sémantickou reinterpetaci a formální resegmentaci, která neovlivňuje pouze apelativa, ale také propria. Podle autora existují čtyři typy remotivace: reanalýza slov (související s lidovou etymologií) či afixů, tautologické zdvojování, rekontextualizace (v případě kontextově nezávislých znaků) a relokuce. Tyto procesy jsou výrazem potřeby většího smyslu obsahu a struktury ze strany uživatelů jazyka, zároveň jsou však jejich užití nahodilá (s. 250–268). **Wolfgang Haubrichs** (Saarbrücken) se věnuje toponymům germánského původu v severní Itálii, která podle něj vycházejí z langobardských výpůjček (typ *Stuttgart*) a toponymie oblastí osídlených Franky (typy *Gamundio/Gemünd* a *Herrstall/Wardstall*) (s. 269–290). **Volkmarr Hellfritzsch** (Stolberg) zkoumá možnosti využití méně obvyklých zdrojů pro onomastický výzkum, v tomto případě nejstarších adresářů (soupis adres jednotlivých osob, úřadů, institucí a podniků) v Drážďanech, které byly publikovány od začátku 18. století. Hellfritzsch ukazuje, že tyto

zdroje mají velký potenciál a jejich digitální dostupnost by umožnila podrobnější výzkum vývoje osobních jmen v období 18. a 19. století, které bylo rozhodující pro vznik příjmení (s. 291–324). **Karlheinz Hengst** (Lipsko / Saská Kamenice) se zabývá využitím onomastiky v historickém výzkumu na příkladu dvou středověkých smluv o výměně vesnic v okolí Labe mezi míšeňským biskupstvím a slovanickým šlechticem. Jedná se o interdisciplinární analýzu, která se pokouší nastínit šíření křesťanství v 11. století a zakládání vesnic ve 12. století. Podle autora byla jedním z důsledků vývoje i skutečnost, že mluvčí němčiny používali nová jména pro stará, ale stále se zvětšující osídlení (s. 325–351).

John Insley (Heidelberg) zkoumá původ jména *Lox(h)am*, které se v hrabství Lancashire vyskytovalo jako oikonymum, zaniklo a lokaci se nepodařilo určit, nicméně se dochovalo jako příjmení. Autor se domnívá, že jméno vzniklo jako kompozitum tvaru *Lox* (z kelt. *Losko ‚zahnutý‘, název vodního toku) a tvaru *hūsum* (dativ plurálu ‚u domů‘), který považuje za staroseverský vzhledem k přítomnosti vikingů v této oblasti a doložitelnosti tohoto prvku ve skandinávských toponymech (s. 352–357). **Rosa Kohlheim** a **Volker Kohlheim** (Bayreuth) analyzují osobní jména dochovaná v urbáři kláštera sv. Kláry v Hofu z roku 1499, v bavorské části Vogtlandu (Fojtsko). Tento doklad poskytuje pohled na antroponymii na venkově v době těsně před reformací a ukazuje, že v tomto období jsou jména germánská v menšině a převažují jména cizího původu, především jména svatých. Kohlheimovi dále konstatují, že v této době byl již plně ustálen systém křesťanského jména a příjmení. Ta vznikala z křesťanských jmen a povolání, velmi zřídka však bývala odvozována od toponym nebo neobvyklých vlastností svých nositelů (s. 358–386). **Dietlind Kremer** (Lipsko) zkoumá vliv reformace na výběr křesťanských jmen v Lipsku, kde byla reformace zavedena roku 1539. Kremerová na základě záznamů kostelních matrik té doby konstatuje, že tato změna se ve výběru křesťanských jmen téměř neprojevila, přičemž jedním z hlavních faktorů byl zvyk a jeho postupná rostoucí obliba pojmenovávat děti po rodičích a jejich kmotrech, což ve velké míře zaručovalo opakování jmen (jako příklad uvádí jména dětí J. S. Bacha). K výraznějšímu odmítání „katolických“ jmen světců začalo docházet až od 17. století (s. 387–407). **Katharina Leibring** (Uppsala) se věnuje novému zákonu o osobních jménech ve Švédsku (platný k 1. 7. 2017), soustřeďuje se na některé problematické oblasti tohoto zákona, například na to, jak jej lze aplikovat v současné švédské mnohojazyčné společnosti a jaký vliv bude mít možnost využití dvou příjmení a možnost volného výběru z neobvyklejších příjmení při změně jména na budoucí vývoj příjmení (s. 408–419). **Antje Lobin** (Mohuč) se zabývá pojmenováním pro komerční účely. Autorka se zaměřuje na využívání frazeologismů (a využívá termínů frazeonymie) ve francouzských ergonymech, konkrétně v názvech restaurací a obchodů, které podle ní představují propojení mezi názvy produktů a oikonymy (názvy domů) (s. 420–434). **Franziska Menzel** (Lipsko) zkoumá jména fiktivních postav v Balzacově *Lidské komedii* (celkově se

jedná asi o 2 000 jmen v 98 románech a povídkách). Podle autorky četné příklady dokazují, že Balzac si byl potenciálu jmen ve svém díle vědom a jména vybíral s velkou pečlivostí a nápaditostí, citem pro jazyk i s ohledem na onomastické povědomí. Jména postav jsou ve většině případů mluvící (s. 435–473). **Sandra Reimann** a **Andreas Trpak** (Řezno/Pasov) se zabývají motivací při vytváření názvů pro snídaně na současných jídelních lístcích kaváren v Pasově. Reimannová a Trpak uvádějí, že motivem pojmenování může být lokalita (místa související s Pasovem či přímo s polohou kavárny), velikost snídaně, cílová skupina a především ingredience, které mohou a nemusí být zohledněny např. i ve volbě jazyka názvu. Upozorňují také na intertextovost názvů, která se projevuje především v jejich sériovosti (alespoň tři podobné názvy), případně párovosti, a také na to, že názvy v rámci jedné kavárny vyjadřují určitou koherenci (např. stejný jazyk či téma pro všechny názvy). Autoři se domnívají, že názvy snídaní splňují informativní, marketingovou a kontaktní funkci (komunikace se spotřebitelem) a lze je považovat za ochrannou známku (s. 474–497). **Stefan Ruhstaller** (Sevilla) analyzuje motivaci pojmenování studní a pramenů ve španělském jazykovém prostoru (Španělsko, Mexiko). Tyto objekty měly ve vyprahlých oblastech velký význam a podle autora klasifikace odlišných typů motivace odkazuje k referentům, které byly v očích uživatelů důležité (např. chuť vody, způsob, jakým vytékala, jak byla studna vytvořena, kdo ji využíval). Podle autora je nejčastější motivací geografická poloha vůči jinému významnému místu (s. 498–524). **Volker Schimpff** (Lipsko) přináší nový pohled na výklad jména Ballomerise Gundovalda († 585) z dynastie Merovejců. Jméno *Ballomeris* bylo doposud s ohledem na výklady historických pramenů pokládáno za nadávku, a tomu byla uzpůsobena i etymologie. Autor však ukazuje, jaký rozdíl na interpretaci může mít to, zda je tento tvar vnímán jako apelativum, nebo jako jméno. Prvek *-meris* byl charakteristický pro tradiční jména urozených Franků v období 4.–6. století, a podle autora se tak jedná o jméno, které nemanželský syn merovejského vládce a urozené šlechtičny získal. Jméno *Gundovald* (*gunthi* ‚boj‘ a *vald* ‚vládnout‘, tento prvek byl ve jménech často zaměňován s prvkem *balþ* (> *ballo*) ‚udatný‘, který je obsažen i ve jménu *Ballomeris*) přijala tato postava teprve v pozdější fázi života a nové jméno mělo ukazovat na změnu role nositele z nemanželského syna na následníka trůnu (s. 525–537). **Inga Siegfried** (Curych) se věnuje současné nestandardizované toponymii, konkrétně urbanonymům, a domnívá se, že právě nedostatek oficiální fixace umožňuje sledovat mechanismus vzniku jmen, jejich upevňování a sociální roli. Siegfriedová vychází z průzkumů (anketa a dotazník) provedených v Basileji v roce 2016 a uvádí, že nestandardní urbanonyma zde vznikají především zkracováním (ovlivněno dialektem), napodobováním (parodizováním) jiných urbanonym, případně se může jednat o paralelní jména vzniklá na základě jiných pojmenovávacích motivů. Autorka se domnívá, že používání nestandardizované podoby jmen vyjadřuje sounáležitost s určitou sociální skupinou a obezránemost

s daným místem, stejně tak i určitou zasvěcenost do používání jmen, která nejsou jinak uváděna (s. 538–547). **Ingrid Spitzner** (Kostnice) se zabývá názvy německých firem a zaměřuje se v nich na to, jak odrážejí koncept „udržitelosti“. Autorka zkoumá německé rodinné podniky malého a středního rozsahu především v oblastech zemědělství, potravinářství, oděvního průmyslu a kosmetiky, a to ty s velmi dlouhou historií i ty, které vznikly v posledních letech. V analýze se nesoustřeďuje pouze na jméno firmy, ale i na to, jak se podnik prezentuje (s. 548–565). **Rudolf Steffens** (Mohuč) zkoumá názvy německých vinic. Mnoho kompozitních názvů obsahuje apelativní prvky, které odkazují k typu terénu (např. *Berg, Halde, Hang, Höhe, Hölle Kopf*), a autor se zaměřuje na ty, které obsahují apelativum *Hölle*. To má v současné němčině význam ‚peklo, podsvětí‘, nicméně v názvu vinic se jedná právě o typ terénu, protože vzniklo ze starohornoněmeckého *haldi* ‚strž, svah, návrší, skalní výčnělek‘. Tato jména se vyskytují především v oblasti západních středoněmeckých nářečí. Názvy vinic, které v současné němčině obsahují tvar *Halde*, jenž pochází ze starohornoněmeckého *halda*, se vyskytují primárně v oblastech hornoněmeckých nářečí (s. 566–591). **Dieter Stellmacher** (Göttingen) se zabývá nářečnickými názvy spolků zaměřených na uchování tradic (historických, jazykových, hudebních, divadelních apod.) v dolnoněmeckém jazykovém prostoru. Autor se domnívá, že použití dolnoněmeckého nářečí v názvech zdůrazňuje zaměření spolku na konkrétní regionální jevy a tradice a takové názvy, které jsou ironické nebo používané s humorem, jsou zároveň místním srozumitelné a vyjadřují „vlastenectví“, loajalitu vůči danému místu a také pocit soudržnosti a zasvěcenosti, protože jméno je lidem mimo oblast nesrozumitelné. Autor upozorňuje, že tato jména jsou důležitá pro dokumentování jazykové krajiny, multilingvismu i kouzla daného regionu a pro svou specifickou mohou být ekonomickým potenciálem z hlediska turismu (s. 592–601). **Svante Strandberg** (Uppsala) ukazuje možnosti využití etymologicky zaměřené publikace *Deutsches Gewässernamenbuch* (tj. *Německá hydronyma*), jejímž autorem je Albrecht Greule (2014), jako zdroje pro výzkum švédských hydronym či jiných toponym germánského původu. Strandberg se zaměřuje na lexikální, morfologickou a sémantickou oblast a používá konkrétní příklady, na nichž ukazuje, jak lze informace z německé publikace aplikovat (s. 602–614). **Walter Wenzel** (Lipsko) zkoumá oikonymum *Libzi* a jeho příbuzné (formálně a významově podobné) tvary na území Saska a Čech. *Libzi* je první zaznamenaný název pro Lipsko (něm. Leipzig) na začátku 11. století, který byl původně vykládán na základě starolůžickosrbského **Liṗsk(o)* ‚místo, kde jsou lípy‘ a teprve nedávno jako kombinace germánského základu *Libja ‚místo v lokalitě bohaté na vodu‘ a slovanského topoformanu *-*ьскъ* nebo *-*ьскы* (mělo se jednat o slovanskou odvozeninu západogermánského názvu řecky). Wenzelův článek vychází z Koenitzovy interpretace, která germánskoslávanský původ jména odmítá a navrhuje pouze slovanský na základě rekonstruovaného tvaru **Lib'cě* (‚místo, kde žijí slabí, churavější‘). Wenzl tuto interpretaci

upřesňuje a zasazuje ji do širšího kontextu toponym a historického osídlení na území Lužického Srbska (Sasko) a Čech. Původ jména chápe ne jako lužickosrbský, ale jako praslovanský z **libъ* ‚hubený, vyhladovělý‘ a zvažuje možnost vzniku jména jako posměšného, případně patronymického (název pro osadu lidí náležejících ke člověku, který měl toto apelativum jako přízvisko) (s. 615–627). **Peter Wiesinger** (Viedeň) se zabývá názvy *Vitta* a *Fürling* (nyní součástí obce Scharten, severní Hausruckviertel v Horních Rakousech), které označovaly proti sobě ležící dvorce. Oba názvy spolu etymologicky souvisí (*Vitta* ze starohornoněmeckého **Vitira* a *Fürling* ze starohornoněmeckého **Vitirina*). Wiesinger uvádí několik variant jejich vzniku a za nejpravděpodobnější považuje motivaci vzniku jména podle lesa (keltské **Vidurā* < keltské **vidu-* ‚dřevo, strom, les‘, srov. staroirské *fid*), protože se původně jednalo o rozsáhlou zalesněnou oblast, které byla postupně částečně vykácená (s. 628–638). **Erika Windberger-Heidenkummer** (Štýrský Hradec) se zaměřuje na kategorii tzv. onymických frazémů, které lze vnímat jako frazeologismy, nebo jako vlastní jména. V onomastice jsou onymické frazémy zpravidla chápány jako ustálené kombinace slov mající funkci vlastních jmen, kdežto frazeologie je klasifikuje jako speciální třídu, která má vlastnost [+onymický]. Podle autorky může být otázka možné spolupráce mezi onomastikou a frazeologií vyřešena ve chvíli, kdy se onomastika začne věnovat frazeolexémům typu [+onymický/monoreferenční] a frazeologie se vypořádá s funkcí vlastních jmen, jejich monoreferenčností a ustáleností (s. 639–668). Poslední příspěvek, jehož autorem je **Volkmар Hellfritsch** (Stolberg), přináší recenzi šestého svazku publikace *Deutscher Familiennamenatlas: Familiennamen aus Rufnamen* (tj. *Atlas německých příjmení: příjmení vzniklá z rodných jmen*) od Kathrin Drägerové (s. 671–682). – SW

3. Nové číslo skandinávského časopisu

Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortsnamnforskning, 107, 2019, s. 156, ISSN 0077-2704.

Od následujícího ročníku 108 (2020) rozšíří NoB své zaměření. Důvodem je skutečnost, že *Studia anthroponymica Scandinavica* (SAS) bude měnit nejen svůj název, ale i témata, jimž se bude věnovat, a pokračovat bude jako *Nordisk tidskrift för socioonomistik / Nordic Journal of Socio-Onomastics*. Jedná se v podstatě o návrat ke stavu před založením SAS v roce 1983, a NoB tak bude přijímat i články a kratší příspěvky zabývající se antroponymy z historického a etymologického hlediska, stejně tak i recenze, které se věnují jakémukoliv typu jmen. Texty budou publikovány ve skandinávských jazycích, angličtině či němčině.

Úvodní článek, jehož autorem byl **Thorsten Andersson** († 2018), je švédským překladem německého textu, který byl původně publikován pod názvem *Zum Aufbau des Onomastikons* v monografii *Teoretické a komunikační aspekty proprii*.

Profesoru Rudolfu Šrámkovi k životnímu jubileu (Brno 2009). Důvodem překladu tohoto textu, ve kterém se autor zabývá konstrukcí mentálního onomastikonu, byla obtížná dostupnost článku pro badatele (s. 7–15). **Svante Strandberg** (Uppsala) zkoumá původ jména *Harpsund* (zámeček v provincii Södermalm, střední Švédsko, v současnosti využívaný švédskými premiéry jako venkovská rezidence). V nejstarších textech je jméno doloženo ve tvaru *Harposund* a autor pracuje s možnostmi významu první části *harp-*. Jako jednu z variant uvádí význam ‚kamenitý, nerovný terén‘ a jako další ‚úzký průliv‘ (ze skand. kořene *harp* ‚zúžit‘, kterou považuje za pravděpodobnější (s. 17–29). **Mats G. Larsson** a **Staffan Fridel** (Vattholma/Uppsala) ve svém článku zkoumají, kde ležel *nor* v soudním okrsku *Norunda härad*, který se nachází v provincii Uppland severně od Stockholmu. Původní podoba jména byla **Norhund* (*nor* ‚úžina, zúžení‘ a *hund* ‚okresek‘) a podle autorů *nor* s velkou pravděpodobností odkazovalo k úseku řeky od severní části městečka Husby směrem k pohřebišti Gödåker z doby železné a nyní zaniklému osídlení Kumla. Jméno patrně vzniklo v době předkřesťanské jako označení pro místo shromáždění svobodných mužů (thing) a lze ho vykládat jako ‚okresek, kde se shromáždění thing konalo u úžiny‘. S ohledem na topografii a prehistorický (a středověký) význam místa autoři navrhuji, že původní název současného Husby mohl být **Nor/Nora* (s. 31–37). **Christian Lovén** (Stockholm) zkoumá název *Lägerbovade* u jezer Västra a Östra Lägern. První zmínky pochází z roku 1389 ve tvaru *Lægharbo watha* (*Lägerbo vad*) ze starošv. *vapi*, které mohlo mít více významů a používalo se v souvislosti s vesnicí či hospodářstvím. Lovén vychází především ze závěti sourozenců Märty a Arvida Gustavssonových, kteří majetek odkázali klášterům ve Vadsteně a Vretě (konec 14. století), pozemkových knih a urbářů těchto klášterů (z konce 15. a začátku 16. století). Autor se (na rozdíl od Thorstena Anderssona) domnívá, že se nejedná o jméno místa, ale o termín označující administrativní status (‚pozemek, statek, pozůstalost‘) (s. 39–51). **Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen** (Kodaň) se zabývá názvem kláštera *Ørslevkloster*, jehož první historická zmínka je v závěti pocházející z roku 1275. Jakobsen argumentuje, že toto místo je identické s názvem *Høstcløf*, který byl poprvé zmíněn v návrhu té samé závěti již v roce 1268. Problematická je však skutečnost, že jméno bylo v tomto dokumentu vymazáno, nicméně je stále čitelné. Autor se domnívá, že by se i tak toto jméno mělo považovat za první doloženou zmínku (s. 53–59). **Inge Særheim** (Stavanger) analyzuje kompozitní toponyma v jihozápadním Norsku, jejichž první část je tvořena výrazem *godfar-*. Tento výraz běžně znamená ‚dědeček‘, případně ‚kmoť‘, v norských dialektech však může být i takzvaným „noa slovem“ nahrazujícím tabuizovaný výraz pro medvěda. Některá z těchto toponym označují místa v horách v blízkosti letních salaší, kde byli medvědi celkem častí a pro lidi a dobytek představovali problém. Vzhledem k lokaci těchto míst, okolní toponymii (odkazující k jiným zvířatům) a také určené části kompozitního toponyma (např. *-to* ‚skalní římsa‘ se často

používá pro označení brlohu) se podle autora o noa slovo jednalo (s. 61–74). Jako další je zařazena recenze dizertační práce *Namn – språk – ställe. Språkbrukarna i Svenskfinlands offentliga rum* (tj. *Jména – jazyky – místa. Uživatelé jazyka ve švédsko-finském veřejném prostoru*, 2018), jejíž autorkou je **Pirkko Nuolijärvi** (Helsinky), která byla také oponentkou uvedené práce **Vainö Syrjälä**. Dizertace se zabývá percepcí toponym (urbanonym) a názvů firem ve veřejném prostoru a roli švédštiny, druhého úředního jazyka, ve finské jazykové krajině (s. 75–82). Autorkou posledního článku je **Emilia Aldrin** (Halmstad), která se věnuje názvům rekreačních lodí a možnostem jejich využití jako zdroje pro sociolingvistický výzkum. Aldrinová se soustřeďuje především na motivaci pojmenování a zkoumá, jaké důvody vedou švédské jachtaře k výběru jména pro jejich loď. Data pochází z on-line dotazníků od 187 informantů (vzhledem k tomu, že ve Švédsku bylo k roku 2016 registrováno přes 800 000 lodí, se jedná opravdu jen o zlomek) a většina z nich byli jachtoví nadšenci středního věku a mužského pohlaví vlastníci jachtu za účelem trávení volného času. Vliv sociálních faktorů jako věk, pohlaví a vzdělání byl brán také v úvahu, nicméně se ukázalo, že v procesu vzniku či výběru jména tyto faktory nehrají velkou roli. Aldrinová také hledá případné podobnosti a rozdíly mezi výběrem jména pro živou bytost (její předchozí výzkum se týkal výběru jmen pro děti) a pro objekt, ke kterému má majitel zvláštní vztah. Ukázalo se, že výběru či vytváření jmen dominují osobní jména a dále vlastnosti, které jsou lodí přisuzovány. Překvapivě často se objevuje i humor a různé slovní hříčky (např. loď získala jméno *Myway*, protože si ji majitel „postavil sám“). Autorka konstatuje, že pojmenovávání lodí není vybírání z inventáře existujících jmen, ale spíše velmi kreativní a individuální proces (s. 83–107). Následuje vzpomínka na švédské onomastiky Jana Paula Strida (1947–2018) a Görana Hallberga (1939–2019) a drobné příspěvky a recenze. – SW

II. SLOVANSKÁ ONOMASTIKA (mimo českou)

4. Nové číslo polského onomastického časopisu

Onomastica, 63, 2019, 361 s., ISBN 978-83-64007-60-6.

Nové číslo polského časopisu *Onomastica* začíná připomenutím dvou významných zesnulých onomastiků – A. Ciešlikové a M. Majtána. Následuje 13 studií, 3 zprávy o výzkumu v Polsku i ve světě, 5 recenzí (včetně shrnutí obsahu AO 2018) a kronika věnovaná práci J. Bubaka a 21. mezinárodní a celopolské onomastické konferenci.

Několik prací bylo zaměřeno na literární onomastiku. **Magdalena Graf** (Poznaň) a **Pawel Graf** (Poznaň) se ve své studii věnovali literární onomastice ve spojení

s literární teorií a filozofií (R. Barthes, J. F. Lyotard, U. Eco), analyzovali přitom některé texty M. Prousta (s. 13–30). **Katarzyna Sicińska** (Lodž) popsala tituly příběhů ze sbírky *Na Skalnym Podhalu* od K. Tetmajera (s. 181–207). **Wojciech Wloskowicz** (Krakov) se zabýval huculskými zeměpisnými názvy v tetralogii S. Vincenza *Na wysokiej poloninie* (s. 157–180).

Otázce toponymie se věnovala např. **Ewa Wolnicz-Pawłowska** (Varšava), která se zaměřila na zásady standardizace zeměpisných názvů v Polsku (s. 115–125). **Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska** (Poznaň) se zabývala místními jmény, která byla motivována exonymy (např. obytný dům *Rome*). Zatímco v minulosti se často vycházelo z biblických jmen, dnes jsou tato toponyma založena spíše na jménech evropských měst a atraktivních geografických objektů (s. 31–50). Přezdívkovým místním jménům některých čínských měst (s. 241–261) se věnovala dvojice autorů **Xiaoqiong Wang** (Chongqing) a **Irena Kalużyńska** (Varšava). Čínskými jmény a problematikou jejich tlumočení (s. 263–278) se zabývala i **Karolina Galewska** (Poznaň).

Elżbieta Kowalczyk-Heyman (Varšava) popsala středověká jména řek na severovýchodu a východu Mazovska (s. 127–144). Hydronymii se věnovala i **Urszula Bijak** (Krakov), která se zaměřila na problematiku metodologie a typologie při popisu deantroponymických názvů řek (s. 145–156).

Andela Frančić (Záhřeb) se ve svém příspěvku věnovala hranicím mezi apelativy a antroponymy, dále transonymizací a problematikou vztahu rodných jmen a příjmení z rodných jmen pocházejících (s. 51–65). **Jonathan J. Kalmakoff** (Regina) se dlouhodobě zabývá genealogií náboženské skupiny duchoborců původem z Ruska. V článku představil přezdívky podle názvů ulic (tzv. ulichnye familii), kterými se od sebe odlišovaly rodiny se stejným oficiálním příjmením (s. 66–114).

Ewa Młynarczyk (Krakov) popsala názvy spolků a sdružení v období tzv. Druhé polské republiky 1918–1939 (s. 209–226). Přídavné jméno levný v názvech polských lékáren (s. 227–239) analyzovala **Mirosława Sagan-Bielawa** (Krakov). – ŽD

5. Dva významné výsledky polské onomastiky

V časopise *Österreichische Namenforschung*, 46–47, 2018–2019, s. 221–223, recenzuje Inge Bily dvě důležité práce polské onomastiky. Jde o sedmáctý, závěrečný svazek monumentálního díla *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, Suplement (A–Ž)* (Opole, 2016). První díl slovníku vznikl pod vedením Stanisława Rosponda a byl vydán v roce 1970, druhý a třetí svazek spolu se Stanisławem Rospondem redigoval Henryk Borek, který pak vedl práci na čtvrté části slovníku. Další svazky zpracovaly Stanisława Sochacka jako vedoucí projektu, Monika Choroś, Łucja Jarczak a Paweł Swoboda. Recenzovaný poslední díl (Dodatky) předkládá zeměpisná jména, která z různých důvodů nebyla zpracována v předchozích částech slovníku, doplňuje historické doklady některých jmen,

uvádí tzv. „přechodná jména“, tj. formy užívané v obcích před stanovením oficiálních MJ po roce 1945 (s odkazem na ně), a výběrově slezská hydronyma. Jména jsou zpracována stejným způsobem jako v dílech předchozích. Pod jedním heslovým slovem (psaným verzálkami) se shrnují všechna stejně znějící jména, uvádí se německá paralela jména/jmen (pokud existuje), dále typ pojmenovaného objektu, jeho lokalizace, historické doklady jmen a vědecká etymologie. Vydání posledního dílu slovníku představuje završení celého několikageneračního projektu.

Zpracování geografických jmen ve Slezsku doplnil *Słownik nazw miejscowych Śląska. Polsko-niemiecki i niemiecko-polski* (Opole, 2015) zpracovaný stejným autorským kolektivem (Monika Choroś, Lucja Jarczak, Stanisława Sochacka). Jsou v něm představeny historické německé paralely polských místních jmen. Práce se podle I. Bily orientuje na široký okruh uživatelů, např. na různé úřady, učitele i širokou veřejnost. Slovníková část práce je doplněna představením historie Slezska, rozбором různých způsobů germanizace polských jmen na tomto území a popisem práce komise, která se zabývala stanovením oficiálních forem místních jmen po roce 1945. – JM

6. Onomastické číslo polského časopisu

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF – Philologiae, 37, 2019, 2, 241 s., ISSN 0239-426X.

V roce 2019 vyšlo onomasticky zaměřené číslo polského časopisu *Annales UMCS*, které přináší 15 článků nejen polských autorů. Některé z publikovaných příspěvků zazněly na 21. mezinárodní a celopolské onomastické konferenci MioOko, která se konala ve dnech 4. až 6. října 2018 v městečku Kazimierz Dolny nedaleko Lublinu a věnovala se problematice onomastické terminologie a slovtvorby (o konferenci jsme referovali v AO, 60, 2019, 2, s. 328–330).

Swazek začíná články z toponymie. V prvním příspěvku **Zoriana Kupčinská** (Lvov) prostřednictvím analýzy diachronního toponymického materiálu (ukrajinských místních jmen z 15. století zakončených na *-j-) ukazuje styčné body mezi třemi lingvistickými přístupy – areálovou lingvistikou, stratigrafickou metodou a výzkumem oikonymické krajiny (s. 13–25). **Vira Kotovych** (Drohobyč) představuje metodologii výzkumu ukrajinských toponym z hlediska kulturní lingvistiky (s. 27–41). **Iryna Gaponenko** (Minsk) srovnává využití barev v běloruské, ruské a polské toponymii (s. 43–55). **Władysław Makarski** (Lublin) se zabývá etymologií vybraných polských oikonym a hydronym (s. 57–82). Poslední článek věnovaný toponomastice, jehož autorkou je **Anna Czaplá** (Lublin), představuje nové interpretace deseti haličských toponym nejasného původu, např. *Rydoduby*, *Kluwińce* (s. 83–96).

Následuje několik článků z antroponomastiky. **Iwona Ewa Nobis** (Krakov) se zabývá přezdívkami polských youtuberů (s. 97–107), **Ewa Zmuda** (Krakov) analyzuje recepci polských řeholních jmen v internetových diskusích (s. 109–120)

a **Joanna Izabela Ozimska** (Lodž) přináší sémantickou analýzu přezdivek uživatelů polských internetových seznamek (s. 121–132). **Ljubov Ostaš** (Lvov) se zamýšlí nad fungováním ukrajinských rodných jmen v českém antroponymickém systému, a především sleduje jejich přepis v publikaci M. Knappové *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* (s. 133–142).

Další tři příspěvky se týkají chrématonym. **Danuta Lech-Kirstein** (Opolí) se věnuje sémantické analýze názvů cukrářských výrobků, jejich marketingovým a reklamním funkcím, a především otázce vymezení hranic mezi apelativy a proprii (s. 143–154). **Elena Gudeleva** a **Ekaterina Sudarkina** (Vladimir) se zabývají specifiky titulů ruských pořadů pro děti (s. 155–165) a **Patryk Pawel Borowiak** (Poznaň) představuje metody výzkumu názvů firem (s. 167–178).

Následují články z literární onomastiky. **Giorgio Sale** (Sassari) se zabývá vlastními jmény v Picoulyho románu *L'enfant léopard* (s. 179–190) a **Martyna Katarzyna Gibka** (Koszalin) analyzuje propria v Pratchettově románu *Jingo* (česky vyšel pod názvem *Hrrr na ně!*) a v jeho polském překladu (s. 191–205). V závěrečném článku tohoto čísla se **Katarzyna Blandyna Sucharska** (Krakov) věnuje názvům polských guild (tj. skupin hráčů) celosvětově nejnámější on-line počítačové hry *World of Warcraft* (s. 207–218). – MZ

7. Článek o frazémeh s onymickým komponentem v angličtině a chorvatštině

Dunja Zoričić, Nomen est omen. Onimi kao sastavnice hrvatskih i engleskih frazema, Fluminensia, 31, 2019, 2, s. 121–141, ISSN 1848-9680.

Autorka srovnává chorvatské a anglické frazémy obsahující vlastní jména. Rozlišuje tři skupiny: 1) jména i struktura frazému se shodují (např. *Damoklov mač – the sword of Damocles*), 2) jména se shodují, ale liší se struktura frazému (*princ iz baje, princ na bijelom konju – Prince Charming*), 3) frazém má stejný význam, ale v angličtině a chorvatštině se liší užití jméno nebo struktura (*bablje ljeto – an Indian summer, Saint Martin's summer*). Ve frazémeh přitom vystupují postavy či události historické, biblické, mytologické apod. – ŽD

III. Česká onomastika

8. Sborník z konference

Ladislav Janovec (ed.), Propria a apelativa – aktuální otázky, Proper Names and Common Nouns – Current Issues. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta 2019, 352 s., ISBN 978-80-7603-007-7.

Na konci roku 2019 vyšel dlouho čekávaný sborník ze stejnojmenné konference Propria a apelativa – aktuální otázky, která se konala v Praze na Pedagogické

fakultě Univerzity Karlovy ve dnech 24.–26. 2. 2017 (viz zpráva P. Štěpána v AO, 58, 2017, s. 236–237). Obsahuje celkem 31 statí.

Mnohé práce byly věnovány didaktice a problematice výuky vlastních jmen ve škole (**Ginka Bakardžieva** /Plovdiv/, **Mária Beláková** /Trnava/, **Marie Čechová** /Praha/, **Žaneta Dvořáková** /Praha/) a diachronní lexikologii v učebnicích českého jazyka (**Jan Dušek** /Praha/).

Otázkám morfologie a slovtvorby se věnoval **Pavel Štěpán** (Praha) (gramatická kategorie čísla u toponym), **Kamila Smejkalová** (Praha) (rozdíly v deklinaci apelativ a proprií) a **Barbora Martinkovičová** (Praha) (deminutivní tvoření oikonym na území Čech). **Jordanka Trifonova** (Sofie) se zabývala apelativizací proprií. Na způsoby tvoření pojmenování a lexikální motivaci se zaměřila dvojice **Martin Ološtiak** a **Lucia Gianitsová-Ološtiaková** (Prešov).

Německým příjmením v příhraniční oblasti jižních Čech byl věnován příspěvek **Aleny Jaklové** (České Budějovice). **Aleksandra Grąbkowska** (Varšava) se zaměřila na jména polských Židů v letech 1900–1939, která se nacházejí na varšavském židovském hřbitově Woli. **Pavla Štěpánová** (Praha) nahlížela na vlastní jména z kognitivní perspektivy a představila některá mazlivá apelativa užívaná v partnerské komunikaci. Příspěvek **Marty Kvičalové** (Praha) analyzoval školní přezdívky.

Etymologické rekonstrukce a výklady proprií zazněly v pracích **Václava Blažka** (Brno) o Aralském jezeru a **Andreje Závodného** (Trnava) o středověké toponymii na Žitnom ostrove. Vztahy pohanských a křesťanských názvů slovenských osad se zabýval **Juraj Hladký** (Trnava).

Několik příspěvků bylo věnováno názvům různých produktů (**Viktorija Omeľjanenko** /Moskva/) i obchodů, restaurací a jiných komerčních zařízení (**Ladislav Janovec** /Praha/, **Lucie Šťastná** /Praha/, trojice autorů **E. N. Remčukova** – **T. P. Sokolova** – **Ljaisan R. Zamaletdinova** /Moskva/).

Onomasticky pak byly dále zaměřeny příspěvky **Martiny Ptáčnickové** (Praha) o pražské nestandardizované urbanonymii, **Patrika Mittera** (Ústí nad Labem) o jménech železničních zastávek a **Agnieszky Kołodziej** (Vratislav) o jménech zvířat v zoologických zahradách. Literární onomastikou se zabývala **Zuzana Kováčová** (Nitra), která analyzovala vlastní jména v textech pro děti. Problematice pseudoproprií typu *Prčice* ve frazeologii se věnoval článek **Valerije M. Mokienka** (Petrohrad). **Cvetanka Avramova** (Sofie) se zamýšlela nad otázkou, zda jsou depropriální obyvatelská jména propria, nebo apelativa. **Hana Mžourková** (Praha) popsala dotazy do jazykové poradny týkající se lékařské terminologie a eponym (např. *Alzheimerova choroba*).

Zbývající příspěvky ve sborníku se soustřeďují na problematiku apelativ. **Anna Gálisová** (Banská Bystrica) se věnovala výzkumu slovenského argotu. **Zuzana Děngeová** (Praha) analyzovala názvy minerálů. **Šárka Brzková** (Praha) se zamýšlela nad mrakem v českém jazykovém obrazu světa. – ŽD

9. Článek o toponymech v rozhlasovém zpravodajství

Lucie Jílková, Toponyma v dopravním rozhlasovém zpravodajství, Jazykovědné aktuality, 56, 2019, 3 a 4, s. 88–100, ISSN 1212-5326.

Autorka analyzovala rozhlasové dopravní zpravodajství Českého rozhlasu – Radiožurnálu a Rádia Impuls a všímala si toho, jak často a v jakých případech bývá v tomto druhu zpravodajství užíván nominativ jmenovací a zda se tu vyskytuje nespisovné tvarosloví a či nespisovná výslovnost u toponym. – ŽD

10. Onomastický materiál z období socialismu

Jan Nejedlý – Jakub Šofar, Po práci legraci 1–3. Lexikon lidové tvořivosti z dob socialismu. Brno: BizBooks 2016, ISBN 978-80-265-0543-3; 2017, ISBN 978-80-265-0699-7; 2018, ISBN 978-80-265-1001-7.

Tři soubory více než 600 hesel zahrnují pestrou škálu výrazů vztahujících se k reáliím období 1948–1989. Kromě ideologického newspeaku a slangismů zde najdeme anekdoty, historky, úryvky z dobových textů, lidové popěvky a zkratky. Shromážděný soubor obsahuje rovněž velké množství onomasticky zajímavého materiálu. Jedná se především o přezdívky osob v širokém slova smyslu (např. *Drzounek* – Vítězslav Rzounek, *Hovnomajstr* – Adolf Hoffmeister, *Ivani* – Rusové, *Kléma*, *Krásný Tony*, *Gusta* – přezdívky prezidentů, *Rudý Elvis* – Dean Reed), nestandardizovaná toponyma (*Drákulov* – budova Chemopetrolu, *Husákovo ticho* – Těšnovský tunel, *Kecburg/Pakul* – Palác kultury, *Na Pendreku* – sídliště Praha-Břevnov, *Porybnej* – Stalinova socha v Plzni), apelativizovaná propria (*fučík* – druh pšouku, *hradčany* – bankovka 100 Kčs), jména fiktivních osob a věcí (*Jája Kastrojař* – dělník, *Prasselini* – italský politik, *Televizenko* – ruský vynálezce, *Dooven Blaight* – kapela) nebo jazykové hříčky (*Hruzyně* – Ruzyně, *Rudé prázdno* – Rudé právo). Každý svazek je doplněn obrazovou přílohou dobových fotografií a plakátů (oddíl nazvaný Malá nástěnka socialismu). – JD

11. Monografie o bratru Odorikovi

Vladimír Liščák, Bratr Odorik a jeho zpráva o východních krajích světa. Styky Evropy a mongolské Číny ve 13. a 14. století. Praha: Academia 2019, 664 s., ISBN 978-80-200-2945-4.

Monografie orientalisty Vladimíra Liščáka shrnuje dosavadní poznání o osobnosti a cestopisné zprávě italského misionáře, františkána Odorika z Pordenone, který v první třetině 14. století podnikl cestu do Číny. Kniha představuje dobový kontext i vztah Odorikova cestopisu k dalším dílům, např. *Mandevilův cestopis*, tzv. *Katalánský atlas*, cestopis Marca Pola. Samostatnou součástí knihy je *Biblioteca odoriciana* – více než stostránková bibliografie Odorikových rukopisů a také studií a monografií věnujících se tématu (s. 465–567). Autor v knize důsledně zachycuje všechny historické formy osobních a místních jmen, např. na s. 119 v po-

známce uvádí 14 podob Odorikova jména v dobových pramenech, na s. 128–135 se detailně věnuje variantnosti Odorikových jmen a také jejich svědectví o jeho národnosti, včetně jeho domnělého českého původu (*Odoricus Boemus*). Zabývá se sporným ztotožněním názvů *Zampa*, *Paten* a *Thalamin* s Japonskem a s některými z filipínských ostrovů (s. 180–185). Pozornost věnuje rovněž středověkým toponymům *Kathay* a *Manzi*, včetně jejich etymologie („země Kitanů“; „jižní barbari“), jimiž středověcí cestovatelé označovali severní a jižní Čínu (s. 209–210), a dobovým pojmenováním dnešního Tibetu (s. 225–228). – JD

12. Etymologické pověsti z Pohledu a okolí

František Hladík, Pověsti z Pohledu a okolí. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Petrkov 2018, 111 s., ISBN 978-80-87595-71-8.

Soubor 44 pověstí, historických příběhů a obrazů z minulosti Pohledu (lidově Frantál, okr. Havlíčkův Brod) byl vydán posmrtně jako pocta dlouholetému obecnímu kronikáři a historikovi Františku Hladíkovi. Obsahuje také řadu místních etymologických pověstí, které Hladík shromáždil z kronik a vyprávění místních obyvatel, např. o lokalitách *Hunsruk*, *Kačenčín buk*, *U zkamenělého stáda*, *Zwergloch*, *Žižkův dub*. Publikace je doplněna ilustracemi Františka Hladíka a přehlednou mapkou míst, k nimž se příběhy vztahují (s. 106–107). – JD

IV. JEDNOTLIVÁ JMÉNA

13. Bitva u Slavkova/Austerlitz

Vojtěch Kessler, Paměť v kameni. Druhý život válečných pomníků. Praha: Historický ústav 2017, 336 s., ISBN 978-80-7286-308-2.

V textu věnovaném proměnam paměti několika bojišť (Kolín 1757, Slavkov 1805, Chlumeck 1813, Chlum u Hradce Králové 1866) si vojenský historik Vojtěch Kessler všimá rovněž reflexe historických událostí v pojmenováních. Představuje diskuzi o názvu, pod nímž vojenské střetnutí tří císařů vstoupilo do dějin (s. 112–114). Sám Napoleon bitvu záhy po boji nazval při svém pobytu na zámku ve Slavkově *bataille d’Austerlitz*. Zejména v průběhu 19. století se objevovala označení *bitva u Brna*, *bitva u Jiřikovic*, *bitva u Prace*; zajímavý je návrh Františka Hlaváčka (1931) nahradit „nevhodný“ německý ekvivalent *Austerlitz* nejen v české, ale i v zahraniční literatuře podobou *Slavkov*. U výkladu původu variant *Slavkov – Austerlitz* Vojtěch Kessler chybně interpretuje výklad názvu dle *Vlastivědy moravské. Slavkovský okres* (1921, s. 75), když píše: „Ve světě se rozšířil německý název, který vychází z německé varianty jména Slávek.“ Zaznamenává rovněž honorifikačně motivovanou transonymizaci toponyma *Austerlitz* jako symbolu Napoleonových

vítězství: *Pont d'Austerlitz*, *Gare d'Austerlitz* (Paříž), *Place d'Austerlitz* (Strasbourg, Ajaccio). – JD

14. Příjmení Hutter

Při výkladu příjmení se často nabízí více možností. V pořadu *O původu příjmení* jsem 20. 3. 2018 použila výklad příjmení *Hutter*, které uvádí J. Beneš (Německá příjmení u Čechů, Ústí nad Labem 1998, s. 222, s. 248, s. 269; srov. též Německá příjmení podle původu na Loketsku, ZMK ČSAV, 3, 1962, 1, s. 66). Podle něj se může jednat o příjmení odvozené z místních jmen jako Hut, Huth, Hutha, Hutten apod., což jsou obce ležící v Rakousku a Sasku, popř. z traťového jména Hut(weide), pastvina⁴. Další možné výklady, které J. Beneš nabízí, souvisejí všechny s povoláním – jméno *Hutter* podle něj mohlo být odvozeno z apelativa s významem ‚dozorce‘ nebo ‚kloboučník‘, ale mohl to být též ‚pastýř‘ nebo ‚hutník‘. Nejvíce nositelů příjmení *Hutter* žije v Hustopečích, celkem v ČR potkáme 54 osob s formou *Hutter* a 52 žen s přechýleným *Hutterová* ([online] <<https://www.kdejsme.cz/prijmeni/Hutter>, <https://www.kdejsme.cz/prijmeni/Hutterová>>, cit. 2020-05-20).

Z Hustopečí mi pak napsala (e-mail 28. 1. 2020) Soňa Nezhodová z místního muzea, která se mimo jiné zabývá i dějinami novokřtěnců, kteří se na Hustopečsku etablovali mezi lety 1526 (příchod prvních do Mikulova) až 1622 (vyhnání a odchod do tehdejších Horních Uher): „V roce 1531 a především v roce 1533 působil v Hustopečích tyrolský novokřtěnec Jakob Hutter (příjmení měl opravdu od kloboučníka, kterým se vyučil v Praze), který zde vytvořil církevní kánon, podle něhož žijí jeho pokračovatelé – hutterité (Hutterische Brüder) doposud. Hutter je pro ně ‚mučedník víry‘ (byl upálen roku 1636 v Innsbrucku) a Hustopeče ve svých důsledně vedených kronikách pokládají za ‚Jeruzalém‘. V roce 1622 tehdejší gubernátor Moravy, František kardinál z Ditrichštejna, vydal edikt, podle něho museli všichni jinověrci (až na židy) opustit Moravu. Většina novokřtěnců tehdy odešla a asi 300 osob přijalo katolictví a zůstalo. U nich nutno hledat pravý původ výskytu příjmení *Hutter* (*Hutr*) na Hustopečsku. Podobně pozadí bude mít i pojmenování *Toufar* (*Täufer*, *Wiedertäufer*, křtěnec, novokřtěnec), které později v přeneseném slova smyslu označovalo džbánkaře (novokřtěnci na Moravě vyráběli všechny druhy keramického zboží – včetně luxusní fajánse).“ – ŽD

15. Půlnoční bouře

Před 18 lety se narodila dívka, které chtěli dát její rodiče „indiánské“ jméno *Půlnoční bouře*, protože se narodila při domácím porodu během bouře. Příslušný matriční úřad však toto jméno odmítl zapsat. Holčička byla rodičům odebrána, protože ji úředně nezaregistrovali a nenechali ji očkovat. Nakonec dostala jméno *Eliška Gaja*. V následujících letech byl v diskusích o státní regulaci volby jmen tento případ často zmiňován jako nejvýznamnější kauza.

V Klatovském deníku.cz byl s dívkou uveřejněn rozhovor, v němž mimo jiné reflektuje i své jméno. To, že měla být *Půlnoční bouře*, prý věděla od malička a říká: „Pro většinu známých jsem byla a dodnes jsem malá Bouříčka. I maminka a tatínek mi říkali někdy Bouří, Bouře. Jindy mi ale maminka říkala Eli, Eliško, a táta měl pro mě přezdívkou Aďa.“ V současnosti žije dívka v dětském domově. Tam však jméno *Půlnoční bouře* nepoužívá: „Toto jméno jako by zůstalo doma v Šimanově. Tam jsem Bouře, ale tady jsem Eliška Gaja. Snažím se jméno Bouře ve škole ani jinde moc nevytahovat, některé děti totiž dokáží hodně ublížit. Nezajímá je, že to je pro toho člověka citlivé, že jde o jeho minulost, ale mohou si ho kvůli tomu třeba dobírat.“ Na otázku, zda by ona sama pojmenovala svou dceru *Půlnoční bouře* či nějak podobně, odpovídá: „Když bych se řídila srdcem, dala bych jí možná jedno jméno civilizované a druhé něco ve smyslu Bouře. Ne přímo tohle, ale něco podobného. Když ale zapojím hlavu a zamyslím se nad tím, jaká je doba, tak bych jí jméno Bouře ani žádné podobné nedala.“ (M. Kilián, *Půlnoční bouře promluvila*. Popsala drsné dětství i život v Klokánku [online]. Klatovský deník.cz, 29. 12. 2019. <https://klatovsky.denik.cz/zpravy_region/pulnocni-boure-promluvila-popsaladrsne-detstvi-i-zivot-v-klokanku-20191229.html>, cit. 2020-01-08) – ŽD

16. Rodné jméno X Æ A-12

Médii proběhla zpráva o tom, že americký miliardář a šéf společnosti Tesla a SpaceX Elon Musk a zpěvačka Grimes chtěli pojmenovat svého syna *X Æ A-12*. „Podle Muska se syn opravdu jmenuje X, následující Æ vyslovuje jako anglické slovo Ash (prach) a A-12 je zkratkou Archangel 12, což byl krycí název nejvýkonnějšího průzkumného letounu dvacátého století patřícímu CIA – Lockheed A-12. Celé jméno momentálně nejmladšího Muska by se tak pravděpodobně mohlo vyslovovat jako X Ash Archangel Twelve.“ (sub, Elon Musk vysvětlil, jak číst jméno jeho novorozeného syna *X Æ A-12* [online]. idnes.cz, 9. 5. 2020. <https://www.idnes.cz/revue/spolecnost/elon-musk-syn-x-198-ae-a-12-jmeno-x-ash-archangel-twelve-zpevacka-grimes.A200509_083253_lidicky_sub?> cit. 2020-05-20)

Narazili však na to, že kalifornské zákony neumožňují, aby byla ve jménu číslice. Rozhodli se proto pro formu *X Æ A-Xii*, přičemž poslední písmena představují římskou dvanáctku (B. Koubková, Úřady zakázaly ELONU MUSKOVI pojmenovat syna *X Æ A-12*. Jak ho rodiče přejmenovali? [online]. Evropa 2, 26. 5. 2020. <<https://www.evropa2.cz/clanky/zivot/urady-zakazaly-elonu-muskovi-pojmenovat-syna-x-ae-a-12-jak-ho-rodice-prejmenovali>> cit. 2020-05-27). – ŽD

17. Dobrovolný svazek

Dobrovolný svazek pěti obcí v blízkosti Prahy vznikl pro stavbu nové školy. Svazek si dal jméno LOŠBATES, což je složenina ze začátků jmen obcí ve svazku sdružených: LOuňovice – Štíhlice – BABice – TEhovce – Svojetice = LOŠBATES (podle zprávy o založení svazku, Louňovický zpravodaj, 2017, 1, s. 1). – MN

18. Firma *Benkor*

Firma Benkor zpracovává v Mělnické Vrutici koření české i zahraniční produkce. Suroviny už dostává usušené, zpracovává je, mele a míchá. Ve firmě „vznikají více než dvě stovky druhů koření a sušených bylin a přes 150 kořenících směsí“. Firmu založil v první polovině 20. století Josef Beníček, dědeček současné majitelky Marie Pravdové, který ve 30. letech 20. století začal v Mělnické Vrutici „přestovat vlastními silami vyšlechtěnou papriku. (...) Později do Mělnické Vrutice (...) přesunul z pražského Karlína i mlýn na papriku poháněný parním strojem“. Po znárodnění byla firma součástí Fruty. Po restituci se výrobu „podařilo obnovit v roce 1993 a název firmy Benkor vznikl jako spojení odkazu příjmení Beníček a artiklu koření“. (E. Fryšarová, Koření po dědovi nešlo odmítnout. Lidové noviny, 28. 4. 2018, Ekonomika, s. 8) – LON

19. Cukrárny *Ollies*

Cukrárny Ollies jsou v současnosti v Ostravě čtyři, stejné jméno má i bistro. Manželé Ivo a Olga Gondkovi začínali v r. 1999 své podnikání výrobou tiramisu, poté přešli i na výrobu dortů z kvalitních surovin. „Olga Gondková (...) své křestní jméno nakonec vtiskla do názvu cukrárny...“ Před devíti lety převzali firmu jejich děti, Tereza Grillmaierová a Jakub Gondek. Před dvěma lety dostala firma celostátní ocenění Rodinná firma ČR. (E. Fryšarová, Kus Paříže v Ostravě. Lidové noviny, 3. 3. 2018, Ekonomika, s. 8) – LON

20. Značku *Otma*

Značku *Otma* dnes najdeme především na rajčatových kečupech, protlacích, přílohových omáčkách. Název *Otma* vytvořil Otakar Machálek. Tento legionář a cestovatel začal zeleninu zavařovat v USA. Když v r. 1923 zemřela jeho matka, majitelka koloniálu, vrátil se do Mařatic u Uherského Hradiště, aby zde podnikal. „V r. 1938 tak do byznysu přibral švagry, Tešnera a Skalku, s nimiž založil firmu Otma a spol., podle počátečních písmen svého jména.“ Po znárodnění v r. 1948 byl podnik přejmenován na *Biochemu*. Rodinná továrna byla vnukům O. Machálka a potomkům jeho švagrů vrácena v r. 1993. Dědicové prodali Otmu společnosti Hamé podnikatele Leoše Novotného, ten koncern Hamé prodal v r. 2008 fondu Nordic Partners, v r. 2016 Hamé koupila norská skupina Orkla. (K. Krupková, „Zavařovat začal ‚dědáček‘ v Americe“. Lidové noviny, 16. 6. 2018, Ekonomika, s. 8) – LON

21. Značka *Mill*

Značka *Mill* je spojená s Brnem. Pavel Mlýnek a jeho životní partnerka Pavlína Váňová zde vyrábějí zimní, outdoorové a funkční oblečení. Jejich kvalitním bundám někdy lidé říkají „millky“. Název značky *Mill* „odráží anglický překlad jeho příjmení“ (tj. příjmení *Mlýnek*). (E. Fryšarová, Millky z Brna mají vydržet deset let. Lidové noviny, 17. 2. 2018, Ekonomika, s. 8) – LON

22. Proč se biofarma jmenuje *DoRa*

V prodejnách biopotravin je možno zakoupit kozí mléko, kozí jogurty a kozí sýry vyráběné *Biofarmou DoRa, s. r. o.*, sídlící v Ratibořicích. Obaly těchto výrobků jsou nápadně bílými a modrými pruhy. O tom, že ekofarmu Dvůr Ratibořice, která produkuje kozí výrobky, vybudovali elektroinženýr Pavel Dobrovolný a jeho žena ekonomka Jitka a že na ní pracuje i jejich syn Matěj, se dočteme v Biokuchařce Hanky Zemanové (2. vydání, Praha 2012, s. 42). Tento údaj z Biokuchařky o zakladateli ratibořické biofarmy ing. P. Dobrovolném mě vedl k tomu, že název *DoRa* může být zkratkou utvořenou z první slabiky příjmení Dobrovolný a první slabiky místního jména Ratibořice.

Na internetových stránkách Biofarmy *DoRa* není o jejím jménu nic uvedeno. Na můj přímý telefonický dotaz mi ing. P. Dobrovolný sdělil, že jsem se nemýlila, ale že je to poněkud složitější, že název *DoRa* předcházela název kozičky *Dora*. Výtvarník, který na obaly biofarmy namaloval kozičku, ji pojmenoval *Dora*. Pracovníkům biofarmy se název kozičky zalíbil a pro své jednotlivé produkty začali používat názvy jako *Dorinka*, sýr *Dora*. Při úvahách, jak biofarmu pojmenovat, zjistili, že v názvu kozičky *Dory* je jak začátek příjmení majitele biofarmy, tak začátek názvu místa, kde biofarma sídlí, proto *DoRa*. – LON

23. Firma *3K*

Kosmetické výrobky *Herbavera* vyrábí firma *3K* sídlící nedaleko Prahy v obci Trnová. V názvu firmy je zachyceno počáteční písmeno příjmení majitelů firmy a také to, že majitelé jsou tři – otec RNDr. Václav Krs (již zemřel) a jeho synové Ing. Martin Krs a Ing. Jiří Krs (dle sdělení Ing. Aleny Krsové, manželky a matky majitelů firmy). – LON

24. Čalounická firma *Polstrin*

Čalounická firma *Polstrin* sídlí v Hradci Králové, pracuje v ní více než 40 zaměstnanců. O nábytek této firmy je velký zájem, firma ho však nedodává do obchodních řetězců, ale „své výrobky nabízí v řadě partnerských prodejen“. Po r. 1989 byl předsedou obnoveného družstva *Kvalita*, které bylo před r. 1989 sloučeno spolu s jinými podniky do *Dřevotvaru*, zvolen K. Pacák. „V r. 1993 bylo družstvo transformováno na společnost *Polstrin Design*.“ K. Pacák, nový název společnosti vysvětlil takto: „Jeden kamarád nadnesl, že tu pořád slyší, jak někdo potřebuje nové polstrování, něco přepolstrovat, a tak si zaměstnanci odhlasovali *Polstrin*.“ (E. Podroužek Fryšarová, Šest desítek let čalounické tradice. Lidové noviny, 29. 9. 2018, *Ekonomika*, s. 8) – LON

25. Jméno obchodu *DAFIMA*

Jde o malý kamenný obchod s nadměrným oblečením pro muže s připojeným internetovým obchodem. Jméno si vymyslela majitelka obchodu – jde o složeninu

z počátečních slabik jmen jejich dvou synů **DA**vid a **FI**lip a jména jejich oblíbeného psa **MA**x. – MN

26. Obchodní řetězec *Tesco*

Název obchodní ho řetězce *Tesco* vymyslel britský obchodník s polskými kořeny Jacob Edward Cohen. Ten si od obchodníka, který mu dodával čaj jménem T. E. Stockwell, půjčil jeho tři počáteční písmena, dal dvě svá a název *Tesco* byl na světě. Poprvé se značka *Tesco* objevila v roce 1924 na čaji nazvaném Tesco Tea. (J. Šrámíková, *Tesco: Čtvrtý největší maloobchodní řetězec na světě drží rekord z Guinnessovky* [online]. Český rozhlas Dvojka, 14. 5. 2019. <<https://dvojka.rozhlas.cz/tesco-ctvrty-nejvetsi-maloobchodni-retezec-na-svete-drzi-rekord-z-guinnessovky-7935003>> cit. 2019-05-14) – ŽD

27. *Draci na brněnských kolejích*

Dopravní podnik města Brna nadále využívá názvu *Drak*, který vzešel jako vítěz z anket na pojmenování souboru nových brněnských tramvají. Projekt *Tramvaj pro Brno* obnášel dodávku komponentů, z nichž má být následně v Ústředních dílnách DPMB kompletováno 41 vozů. O finálním vzhledu nových vozů rozhodla stejně jako o jejich názvu v anketě veřejnost (viz AO, 2019, 2, s. 317–318). Koncem února 2020 vypustil DPMB do ulic první zkompletovaný vůz a druhý jej následoval. Obě tramvaje byly do brněnských ulic vyslány ve stylovém zeleném šupinatém potisku.

Celou akci brněnského dopravního podniku doprovází výrazná kampaň se zapojením veřejnosti. Název *Drak* DPMB užívá i při další komunikaci ohledně nových tramvají – proces kompletace popisuje metaforicky jako *Líhnutí Draků*, spustil i fotosoutěž *Ulov Draka!*, z níž vzejdou snímky pro nový kalendář na rok 2021. Na sociálních sítích budou fotky označeny hashtagem *#ulovdraka*. Tramvaj je propagována rovněž plakáty a obrázky s titulky *Drak v ulicích Brna*.

Za zmínku stojí pravopis názvu nového typu tramvají: z hlediska onomastické terminologie jde o sérionyma, tj. názvy výrobků vyráběných v sérii. DPMB užívá ve své komunikaci výhradně podobu *Drak*, v některých jiných zdrojích se setkáme i s tvary *drak*. Pravopisná variabilita tohoto typu je u sérionym běžná a akceptovaná.

Tramvaje nesou název motivovaný jedním z nejvýraznějších brněnských městských symbolů, tzv. brněnským drakem, neboli vycpaným krokodýlem, který je zavěšen u stropu v průjezdu brněnské Staré radnice. Onomasticky jde o vděčný a hojně využívaný symbol, motivoval názvy i jiných výrobků a skutečností (sportovní baseballový klub *Draci Brno*, ležák *Drak* pivovaru Starobrna, název jídla *Brněnský drak*, porejonymum *Brněnský drak*), a to i v deminutivní podobě (např. *Mateřská škola Dráček* v centru Brna s logem dráčka nesoucího brněnský městský znak). – MČ

28. Jména pohádkových postaviček z *Příběhů včelích medvídků*

Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, kterou zajišťuje oddělení jazykové kultury, obdržela mj. pozoruhodný dotaz na původ jmen pohádkových postaviček *Brumda* a *Pučmeloud*. Podobné otázky nebývá snadné zodpovědět, ve slovnících se pochopitelně dané typy jmen obvykle nevyskytují. Nejlepší způsob, jak vznik jmen pohádkových postav objasnit, je oslovit přímo jejich literárního tvůrce. V případě Jiřího Kahouna, autora *Příběhů včelích medvídků*, kde se obě postavy vyskytují, to již bohužel není možné a ani se nepodařilo dohledat např. rozhovor s ním, kde by se danému tématu věnoval. V tomto případě je však evidentní, že jméno čmeláka *Brumdy* vzniklo z kořene *brum-* (tento komponent se vyskytuje nejen v citoslovci zabručení, ale hlavně ve slovech typu *brumbál*, *brumbár*, která lidově označují právě čmeláka, jinak též *brundibála* či *brundibára*) a přípony *-da*. Přípona *-da*, respektive *-jda* modifikuje výchozí výrazy obměnou jejich zakončení, přičemž ruší jejich formálnost, případně jim dodává expresivitu (srov. slova jako *strejda*, *chajda*, *omajda*) a užívá se také při tvoření domácích podob osobních jmen (srov. *Majda*), k nimž mají názvy pohádkových postaviček jistě velmi blízko (více viz např. Slovník afixů od J. Šimandla a kol., který je dostupný online: <http://www.slovnikafixu.cz>). Analogicky bylo pravděpodobně vytvořeno i jméno Brumdova bratra *Čmelydy*, kde kořen *čmel-* jasně odkazuje ke slovu *čmelák*.

V případě jména *Pučmeloud* se domníváme, že mohlo taktéž vzniknout inspirací slovem *čmelák*, respektive jeho kořenem *čmel-*, k němuž se připojilo zakončení *-oud* (srov. podobně zakončené názvy zvířat *velbloud*, *strakapoud*), které může působit expresivně (srov. slova *čmoud*, *čoud*, *bloud* atp., jež obsahují tutéž sekvenci hlásek). Podobně expresivní dojem může vyvolávat i počáteční komponent *pu-*, respektive celý začátek *puč-* (existuje např. sloveso *pučit se*, které nářečně znamená ‚pyšnit se, být nadutý‘, což charakteru postavy odpovídá). Setkali jsme se s názorem, že *čmeloud* je staročeský název pro čmeláka a „předpona“ *pu-* významově odpovídá předponě *pa-*, tj. *Pučmeloud* je tedy vlastně *pačmelák* (existující druh hmyzu příbuzný čmelákům). K tomu můžeme dodat pouze fakt, že pro slovo *čmeloud* nebyly nalezeny ve staré češtině žádné reálné doklady a danou teorii nepovažujeme za pravděpodobnou. Je však samozřejmě možné, že se autor názvu slovem *pačmelák* inspiroval. Na okraj ještě poznamenejme, že se vedou diskuse i ohledně samotné podoby jména *Pučmeloud*, respektive *Pučmeloun*. Je pravda, že v televizních večernících není vždy dobře rozumět, která koncová hláska byla vyslovena, ovšem vzhledem k existenci názvu dílu *Jediný Pučmeloud na světě*, v němž se dané jméno několikrát objevuje i napsané, výskytu rýmu *Pučmelouda/bouda* v jedné z písní Zdeňka Svěráka atp. užíváme podobu *Pučmeloud*. – VŠ

29. Kocour *Brexít*

Francouzská ministryně pro evropské záležitosti Nathalie Loiseauová, která má ve vládě premiéra Édouarda Philippa na starosti mimo jiné problematiku od-

chodu Británie z Evropské unie (tzv. Brexit), dala svému kocourovi jméno *Brexit*. V rozhovoru poskytnutém listu *Le Journal du Dimanche* uvedla, že se tak rozhodla kvůli nerozhodnosti svého domácího mazlíčka (ČTK, Můj kocour se jmenuje Brexit, vtipkovala francouzská ministryně. Nerozhodně stává ve dveřích [online]. Lidovky.cz, 19. 3. 2019. <https://www.lidovky.cz/relax/zajimavosti/muj-kocour-se-jmenuje-brexit-vtipkovala-francouzska-ministryne-nerozhodne-stava-ve-dverich.A190319_072802_In_zahranici_form> cit. 2019-03-19). – ŽD

V. RŮZNÉ

30. Vlastní jména za časů koronaviru

Na pandemii koronaviru reagovala společnost vtipem a tvořivostí nejen v oblasti apelativní, ale i propriální. V reakci na zavřené české hranice a karanténu se objevila např. následující nabídka tipů na letošní dovolenou: *Los Kuchyňos, Záchodopol, Chodspiš, Ložniceille, Costa del Sclep, Coupelhagen* a *Sao Verando*.

„Tati, proč se jmenuju *Karanténa* Mádllová?“ ptala se holčička v další anekdotě, která kolovala po sociálních sítích v době karantény jako narážka na jména odkazující k okolnostem početí, jako je např. *Jadranka* apod. Rodné jméno *Karanténa by podle českých zákonů zapsat do matriky nešlo, ovšem v Indii bylo jedno dítě pojmenováno *Lockdown* (tj. ‚izolace‘) a další dokonce *Sanitiser* (tj. ‚dezinfekční prostředek‘) (*The coronavirus has inspired a wave of virus-related baby names* [online]. American Name Society <<http://www.americannamesociety.org/the-coronavirus-has-inspired-a-wave-of-virus-related-baby-names>> cit. 2020-05-14).

Ve světě jsme zaznamenali i několik dalších kuriózních případů pojmenování. Mexičanka, která prodělala koronavirus, dala svým dvojčatům rodná jména *Korona* a *Virus*. V žertu jí to navrhl její ošetřující lékař a jí se to prý zalíbilo (*Mexico: Woman infected with COVID-19 gives birth to twins, names them Corona and Virus* [online]. worldnewsdailyreport.com <<https://worldnewsdailyreport.com/mexico-woman-infected-with-covid-19-gives-birth-to-twins-names-them-corona-and-virus>>, cit. 2020-04-20). V Indii se zase rodiče rozhodli pojmenovat svá dvojčata *Corona* a *Covid* (G. Norman, *Couple in India names newborn twins Corona and Covid* [online]. Fox News. <<https://www.foxnews.com/world/couple-names-newborn-twins-corona-and-covid>>, cit. 20-04-2020).

Jména *Virus*, ani *Covid* by u nás na matrice s nejvyšší pravděpodobností také neprošla, naproti tomu *Korona/Corona* je rodné jméno doložené. Sv. Korona je patronka, která chrání před epidemiemi a pomáhá také lovcům pokladů a hráčům v loterii. Byla uctívána zejména v Rakousku a ve východním Bavorsku. Její jméno znamená ‚koruna‘ (z lat. *corona*) a je jí připisován výrok: „Dali mi jméno Korona a ty chceš, abych byla zbavena své koruny?“ (Svatá Korona, patronka před epide-

miemi [online]. cirkev.cz, 16. 3. 2020. <<https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200316-svata-korona-patronka-pred-epidemiemi>>, cit. 2020-04-20). Rodné jméno *Corona* se ve světě ojediněle používá i jako chlapecké. V současnosti se kvůli němu mohou jeho nositelé potýkat se šikanou jako jeden malý chlapec z Austrálie, jehož příběh zveřejnila BBC (Tom Hanks writes to boy called Corona who said he was bullied [online]. BBC. <<https://www.bbc.com/news/world-australia-52406943>>, cit. 2020-04-20). V ČR se vyskytuje *Korona* i jako příjmení, v současnosti jej nosí 9 mužů, 5 žen používá přechýlené *Koronová* ([online] <<https://www.kdejsme.cz>>, cit. 2020-04-20). – ŽD

31. Sociální příznakovost rodných jmen

Představa o tom, že se sociální postavení rodičů odráží ve jméně dítěte, není jen intuice. V zahraničí na to existuje mnoho výzkumů. V jednom takovém se zabývali rodnými jmény studentů na Oxfordské univerzitě. Podle The Guardian je 80 % studentů ze dvou nejvyšších sociálních tříd. Gregory Clark, ekonomický historik z Kalifornské univerzity, před několika lety zkoumal, zda rodná jména studentů odrážejí jejich rodinné zázemí. Výzkum proběhl na 15 000 studentech, kteří v Oxfordu začali studovat v letech 2008 až 2013, a všech jejich vrstevnicích. Srovnání ukázalo, že Oxford je místem, kde nejvíce studují *Eleanory*, *Petrové*, *Simonové* a *Anny*. *Eleanor* na Oxfordu studuje se stokrát vyšší pravděpodobností než například *Jade*. Studentek *Jade* je zde méně než 3 % (z množství, které by odpovídalo výskytu jména mezi vrstevníky). Za několik let ovšem může situace vypadat úplně jinak. Podle výzkumů v několika zemích mají jména tendenci na společenském žebříčku cestovat nahoru a dolů. Nakonec nemusí vyhovovat nikomu a zmizí (A. Wallius, Onko nimi enne myös Suomessa? Etunimi voi avata ovia tai sulkea niitä /Je jméno znamená i ve Finsku? Rodné jméno může otvírat dveře, nebo je zavírat/ [online]. *Uutiset*, publikováno 26. 12. 2018, aktualizováno 1. 1. 2019. <<https://yle.fi/uutiset/3-10520058>> cit. 2019-08-10).

Ve Spojených státech je jméno citlivým indikátorem toho, jaké pletí je jeho nositel. Podle výzkumu na Harvardské univerzitě před několika lety mělo 40 % tmavých dívek v Kalifornii jméno, které se vůbec nevyskytovalo u bílých (R. Fryer – S. Levitt, The Causes and Consequences of Distinctively Black Names. *Quarterly Journal of Economics*, 119, 2004, 3, s. 767–805). Na Harvardu také proběhl jeden z dlouhodobých výzkumů, který ukazuje, jaký vliv může mít rodné jméno na trhu práce. Vědci vytvořili imaginární odpovědi na skutečné inzeráty s nabídkami práce. Příjmení nebyla věnována pozornost, ale jako rodná jména byla vybírána taková, která byla oblíbená v různých etnických skupinách. Se stejným uvedeným vzděláním získali *Emily* a *Greg* na svou žádost o polovinu více odpovědí než *Lakisha* a *Jamal* (M. Bertrand – S. Mullainathan, Are Emily And Greg More Employable Than Lakisha And Jamal? A Field Experiment On Labor Market Discrimination. *American Economic Review*, 4. 9. 2004, s. 991–1013).

Ve výzkumu Severozápadní univerzity byl analyzován školní úspěch u 55 000 floridských dětí. Z demografického hlediska byli černí a nemajetní v podstatě stejná skupina. Kromě jmen odrážející ekonomickou situaci rodiny byla srovnávána také jména související s barvou pleti svého nositele. Například mužské rodné jméno *DeShawn* se z 405 případů vyskytuje 403krát u černých, a podobně i *Tyrone* (z 445 případů bylo pouze 12 nositelů bílé pleti). Z 277 dívek *Shanice* je 274 černé pleti a z 388 *Precious* je to 377. Neextrémnějším případem byla *Molly*, pouze 6 z 2 328 dívek s tímto rodným jménem bylo černých. Výzkum dále ukázal, že čím níže je jméno na žebříčku „sociální hodnoty“ (s ohledem na barvu pleti a majetek), tím horší dostává dítě známky. Rozdíl je vidět i u dětí ze stejné rodiny, dokonce i u dvojčat, pokud jedno dítě má „chudé černé jméno“ a druhé „bohaté bílé“. Vedoucí výzkumu profesor David Figlio se domnívá, že na pozadí jsou předsudky učitelů. Tuto domněnku potvrzuje i to, že rozdíly byly menší, pokud ve škole bylo více černých učitelů, než je běžné (D. N. Figlio, Names, Expectations and the Black-White Test Score Gap [online]. NBER Working Paper No. 11195, březen 2005 <<https://www.nber.org/papers/w9938.pdf>> cit. 2019-08-10).

Anglosaské země nejsou jediné, kde podobný výzkum souvislosti rodného jména a sociálním postavením probíhal. Totéž bylo dokázáno ve Francii a Německu. Emilia Aldrin ve své doktorské práci došla k výsledku, že sociální faktory mají vliv na výběr jména pro dítě i ve Švédsku. Objevila skupiny, které odrážejí věk a vzdělání matek. Matky s vysokoškolským vzděláním, kterým je přes 30 let, mají tendenci vybírat jména, která se v rodině už vyskytla. Na druhou stranu však s oblibou volí i mezinárodní jména, a to častěji než mladé matky s nízkým vzděláním. Děti těchto matek mají častěji jména, která si matky vymyslely samy, a mezinárodní jména se v této skupině neobjevují (E. Aldrin, Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009 /Naming as a social act. Parents' choices of first names and discussions of first names in Göteborg 2007–2009/. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 2011, 297 s.). – SW

32. Rodná jména a jejich vývoj a regulace ve Finsku¹

Ve Finsku jsou rodná jména regulována podobným způsobem jako v Česku, a to už od roku 1946, kdy vstoupil v platnost zákon o jménech. Podle něj musí být rodné jméno v souladu se systémem jazyka a nesmí působit pohoršení ani svému nositeli, ani okolí. Počet rodných jmen jednoho nositele, do té doby nijak neome-

¹ Na základě článku *Onko nimi enne myös Suomessa? Etunimi voi avata ovia tai sulkea niitä* (Je jméno znamením i ve Finsku? Rodné jméno může otvírat dveře, nebo je zavírat). Autorka Anniina Wallius (v článku je konzultováno s doc. Sofiou Kotilainen, která se na Jyväskylské univerzitě zabývá historickým vývojem rodiny). Publikováno 26. 12. 2018, aktualizováno 1. 1. 2019, [online] <<https://yle.fi/uutiset/3-10520058>>

žený, byl zákonem stanoven na tři. Jako rodné jméno není možné použít příjmení a začalo také platit nařízení, že ženské jméno nelze dát muži a naopak. Finské ministerstvo spravedlnosti požadovalo v rámci přípravy tohoto zákona v roce 1945 seznam, ze kterého by bylo patrné, o které pohlaví se u daného jména jedná. O vypracování seznamu byla požádána Společnost finské literatury (SKS – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura). Zůstalo však i několik jmen, která lze považovat za neutrální. Jméno *Kaino* byl na seznamu uváděno jako mužské, ale později se začalo vyskytovat u obou pohlaví (o něco častěji u mužů). Hítem tohoto desetiletí rozhodně není – malých *Kaino* se narodilo jen 57. Zajímavé je, že někdy dojde ke změně jména a pohlaví. Například jména *Lempi* (arch. ‚láska‘) a *Helmi* (‚perla‘) vznikla v 19. století původně jako mužská, ale dnes se používají jako ženská. V současnosti je paragraf zmiňující jméno a pohlaví interpretován volněji a je uplatňován mírněji, respektive vždycky se někomu povede se zákonu nějakým způsobem vzepřít a získat od úřadů pro jméno povolení. Podle statistik evidence obyvatelstva se během tohoto desetiletí mezi zhruba třemi tisíci miminky, která dostala jméno *Armas* (‚drahý, milovaný‘, vzniklo jako mužské), vyskytla alespoň jedna dívka (s ohledem na ochranu soukromí úřad pro evidenci obyvatel nesděluje počet pojmenovaných, pokud jich během deseti let bylo méně než pět).

Během posledních desetiletí se spektrum rodných jmen výrazně rozšířilo. Přibylo mnoho neutrálních jmen, ze kterých není možné poznat pohlaví nositele.² Velká část jich odkazuje k přírodním jevům, například jména jako *Tuli* (‚oheň‘), *Kuura* (‚jinovatka‘), *Utua* (‚mlžný opar‘), *Viima* (‚vichr‘), která má několik desítek nositelů.

Tyto tvary mohou evokovat stará finská jména předkřesťanské doby, ta se však nedochovala, protože první zápisy na území Finska pocházejí až ze 14. století. Určitou představu si však lze udělat na základě jmen, příjmení a toponym, která se vyskytují u dalších baltofinských národů, nebo se dochovala v lidové poezii. Většinou se jednalo o expresivní, mluvící jména, např. *Toivottu* (‚vytoužený‘), *Lyylikki* (‚šťastný, šťastlivec‘), *Ihanus* (‚nádherný‘), *Mieho* (‚mužný‘), *Neuvo* (‚rada‘), *Tietävä* (‚vědoucí‘). U některých jmen, která se vyskytují doposud, se dospělo k závěru, že byla používána již v dávné minulosti, např. *Kare*, který se vyskytuje velmi vzácně, a *Viljo*, který v tomto desetiletí v oblíbě vyskočil na nejvyšší příčky. U ženských jmen není tolik dokladů, ale alespoň na základě ústní lidové tradice se dá soudit, že dívky nechodily tančit bezejmenné a jména (nebo přízviska) měla popisnou funkci: *Otec mě zval svitem luny / matka vstávajícím sluncem / bratr rybou v čiré vodě / sestra moje modrým nebem*. V registru obyva-

² Ve finštině se nerozlišuje, zda je 3. osoba „on“, nebo „ona“ a pro oba rody se používá zájmeno *hän*. V hovorovém jazyce je běžné odkazovat i k osobám pouze pomocí zájmena *se* (‘to’). Proto se může stát, že pohlaví osoby není jasné, pokud se nepoužijí explicitní informace.

telstva se vyskytuje několik jmen *Kuunvalo* (,měsíční svit‘), ale o schválení jména *Modré nebe* (*Sinikerä* ,modrý obzor/oblouk‘, tj. nebe) se patrně ještě nikdo nepokoušel. Jména je možné použít právě především na základě častosti jejich výskytu. Například jméno *Sněhurka* (fin. *Lumikki*) je v pořádku, protože podle statistik úřadu evidence obyvatelstva je jich v 19. století zaznamenáno asi 450. *Popelka* (*Tuhkimo*) nebo *Růženka* (*Ruusunen*) však možné nejsou.

O tom, zda fantazie rodičů při výběru jména nepřesáhla rozumnou mez, mají právo rozhodnout úřady. V uplynulých letech nebyla schválena mužská jména *Alcapone*, *Enikko*, *Monck*, *Weicca* a *Topelius*.³ Důvody byly na základě zákona o jménech zřejmé. Jako ženská rodná jména byla zamítnuta *Poon*, *Wolf*, *Fafnir*, *Marj-Linn*, *Paulii* a *Tuhka* (,popel‘). V koši skončila během tohoto desetiletí také jména *Sälli* (,týpek‘), *Eversti* (,plukovník‘), *Lucifero*, *Pansarkitty*, *Sweethoneybee-bambi* a *Xstina*. Pokud rodiče na vybraném jméně trvají, mohou žádost směřovat ke správnímu soudu. V roce 2018 soudci nevyhověli schválení jména *Fosforos* pro chlapce a *Ammu* (,můmú‘, dětské označení ,křavičky‘) pro dívku.

Mnohem častější než touha po odlišení je druhý extrém, tedy výběr velmi frekventovaného jména. Ve Finsku se oficiálně používá přes 40 000 různých rodných jmen. Přesto v roce 2018 dostaly více jak čtyři děti z deseti jméno, které patří ke stu nejčastějších. Tento jev není nový. V předchozích stoletích byla velká část dětí pojmenována pouze několika málo jmény. Volba rodného jména byla v dřívější době silně provázaná s rodovými tradicemi a zvyky místní komunity. Nejstarší syn býval pojmenováván po dědečkovi (z otcovy strany, *kotiukko*), druhorozený po dědečkovi z matčiny strany (*kirkkoukko*), třetí po otci a další synové pak po strýčkách. Dcery dostávaly jména po babičce z otcovy strany (*kotimummo*), z matčiny strany (*kirkkomummo*), po matce a po tetách. Pojmenování po členech rodu mělo evokovat stejnou životní cestu či vlastnosti.⁴ Většinou se jednalo o jména svatých. V kalendáři jich bylo uvedeno asi 200, ale jako ochránce se dětem zpravidla vybíral někdo z těch nejznámějších. Všichni tak měli spoustu jmenovců a bylo potřeba používat ještě příjmi. Velmi oblíbená jména byla *Johannes*, *Pietari*, *Olavi* (norský král Olaf prohlášený za svatého) a u žen *Katariina* a *Markareeta* (podle mučednic z doby raného křesťanství). Výsadu tvořit a vydávat kalendáře (almanachy) získala na základě carova rozhodnutí Helsinská univerzita. V 60. letech 19. století bylo rozhodnuto, že na každý den by mělo připadnout jedno jméno. Svatí na dny celého roku nestačili. Bylo potřeba téměř dalších dvě stě jmen.

³ O vhodnosti jména rozhoduje Komise pro jména, která spadá pod Ministerstvo spravedlnosti.

⁴ Bylo velmi časté, že kromě respektování tradičních rodových jmen se následovala i móda jmen dané doby, kterou aktivně vytvářely horní vrstvy. Na venkově se často stávalo, že jako vzor pro pojmenování dítěte sloužil často někdo z rodiny místního duchovního. Stejně tak se mohlo, jako zvyk převzatý od místní „smetánky“, rozšířit používání dvou a více rodných jmen.

Ta byla převzata především z Bible, původem tedy byla řecká, hebrejská a latinská a způsob zapsání byl švédský.⁵ V té době však nabíralo na síle „finské národní probuzení“ a snaha podpořit a prosadit finštinu. Do kalendářů se tak dostaly finské podoby jmen (*Riita, Leena, Antti, Juho...*). Na začátku 20. století se finské podoby rodných jmen ustálily i úředně. V roce 1929 byla provedena aktualizace a do kalendáře přibýlo dvě stě nových jmen. Od 90. letech 20. století byl kalendář aktualizován po pěti letech. Poslední aktualizace proběhla v roce 2020. Do kalendáře se dostanou všechna nová jména, která měla alespoň pět set nositelů jako své první jméno. Svátek budou slavit mimo jiné *Adele, Cecilia* a *Daniela* a také *Andreas, Elia* a *Felix*.

Rodná jména a jejich obliba se mění a dá se hovořit o modních vlnách. Inspirací může být literatura (po vydání Linnankoskiho románu *Píseň o červeném květu* se stalo velmi oblíbeným jméno hlavní postavy, *Olaviho*), dobové události (ztráta území Karélie a Ladogy během druhé světové války se odrazilo v dívčím jméně *Viena Inkeri*, Dvinská Karélie *Ingrie*,⁶ po válce pak v podstatě vymizela německá jména). V 70. letech byla oblíbena neutrální jména (*Juha, Mari*) a jména, která byla libozvučná, ale jinak neměla význam (*Aira, Eija, Raija*).⁶ Nejčastější rodná jména ve Finsku v roce 2018 byla pro chlapce *Leo, Elias, Eino, Väinö, Onni* a pro dívky *Aino, Eevi, Emma, Sofia* a *Aada*.

Jména mohou být také spojována s určitou socioekonomickou skupinou, nicméně i to se může měnit. Dříve bylo jméno a identita mnohem těsněji spjata, protože úřední rodné jméno nebylo tak jednoduché změnit, jako je tomu dnes. V současnosti je změna rodného jména možná bez uvedení důvodu, stačí online, rozhodnutí a nová kartička sociálního a zdravotního pojištění přijde poštou.

Od 1. 1. 2019 vstoupila ve Finsku v platnost novela zákona o jménech. Oproti původnímu zákonu, který počet rodných jmen omezil na tři, tato novela dovoluje použití až čtyř rodných jmen. Jména si zpětně mohou vzít i dospělí. Další změnou je možnost použít jméno, které je obvyklé v jiné zemi (zemi původu žadatele), nicméně ve Finsku se už standardně používá. Tradiční finské užití jmen v souvislosti s pohlavím už není striktně vyžadováno, pokud je ve Finsku alespoň pět výskytů téhož jména u osob stejného pohlaví jako nově narozené dítě. Ve španělskojazyčné rodině se tak narozený chlapeček může jmenovat *Maria*. Novela však také přináší změny u použití příjmení. Snoubenci si mohou vytvořit nové společné příjmení ze svých původních a mohou je použít i pro své děti. Společné příjmení (případně i vytvořené kombinací) mohou za určitých podmínek použít též partneři.
– SW

⁵ Finsko bylo až do roku 1809 součástí Švédska. Finština se úředním jazykem stala až v roce 1883 a švédština je druhým úředním jazykem země dodnes.

⁶ Viz Vilkuna, 1976, Etunimet. Helsinki: Otava, s. 10–31.

33. Chorvatská příjmení v Hlohovci a ve Valticích

Jezdím dlouhá léta na dovolenou do jihomoravského městečka Valtice a vždy mě tam zaujalo, kolik lidí má původem chorvatské příjmení zakončené na *-ič* nebo *-ic*. Přibližně 3 km od Valtic leží vesnice Hlohovec, která je k Valticím přiřazená, a v ní je těchto příjmení více. Hlohovec totiž patří mezi vesnice, do nichž Liechtensteinové v 16. století přivedli nové osadníky z Chorvatska. Ač je Hlohovec od 19. století zcela počestěn, chorvatská příjmení se zde udržela. O těchto příjmeních, jejich počtu a frekvenci nejlépe vypovídají náhrobky na místním hřbitově. Nemám v úmyslu tato jména vykládat, pouze je zaznamenávám. Letos v létě jsem do Hlohovce zajela a místní hřbitov hrob od hrobu prošla a všechna taková příjmení zapsala. Jednotkou je tedy každý hrobní nápis bez ohledu na počet osob v hrobu pohřbených. Na hřbitově, který není velký, je něco okolo 300 hrobů, příjmení chorvatského původu jsem zaznamenala na 160 hrobech, tj. tedy přes 50 % všech hrobů. Vyskytuje se zde 13 různých příjmení, řadím je podle frekvence: *Drobilič* – 31 hrobů, *Fabičovic* – 26, *Garčic* – 22, *Radkovič* – 20, *Vlašic* – 11, *Malčic* – 10, *Bartolšic* – 8, *Jankovič* – 7, *Klimovič* – 7, *Grandič* – 5, *Grbavčic* – 5, *Vaškovič* – 5, *Girič* – 3.

Protože řada Hlohovčanů se po válce nastěhovala do Valtic a přišli sem i lidé z jiných moravských vesnic, je i na valtickém hřbitově řada náhrobků s chorvatským příjmením. Našla jsem zde na 46 hrobech celkem 22 různých příjmení, řadím je opět podle frekvence: *Grbavčic* – 9 hrobů, *Košulič* – 5, *Vlašic* – 5, *Vaškovič* – 3, *Drobilič* – 2, *Fabičovic* – 2, *Grandič* – 2, *Jurkovič* – 2, *Malčic* – 2, *Václavovič* – 2, po jednom výskytu mají jména: *Babič*, *Bartolčic*, *Bartolšic*, *Bílkovič*, *Fabičovič*, *Garčic*, *Helešic*, *Klimovič*, *Mihalič*, *Palkovič*, *Popovič*, *Simončic*.

Tab. 1: Srovnávací tabulka příjmení v obou obcích (uvádím abecedně, v závorce výskyt)

Hlohovec	Valtice
	<i>Babič</i> (1)
	<i>Bartolčic</i> (1)
<i>Bartolšic</i> (8)	<i>Bartolšic</i> (1)
	<i>Bílkovič</i> (1)
<i>Drobilič</i> (31)	<i>Drobilič</i> (2)
<i>Fabičovic</i> (26)	<i>Fabičovic</i> (2)
	<i>Fabičovič</i> (1)
<i>Garčic</i> (22)	<i>Garčic</i> (1)
<i>Girič</i> (3)	
<i>Grandič</i> (5)	<i>Grandič</i> (2)
<i>Grbavčic</i> (5)	<i>Grbavčic</i> (9)
	<i>Helešic</i> (1)
<i>Jankovič</i> (7)	

Hlohovec	Valtice
	<i>Jurkovič</i> (2)
<i>Klimovič</i> (7)	<i>Klimovič</i> (1)
	<i>Košulič</i> (5)
<i>Malčic</i> (10)	<i>Malčic</i> (2)
	<i>Mihalič</i> (1)
	<i>Palkovič</i> (1)
	<i>Popovič</i> (1)
<i>Radkovič</i> (20)	<i>Radkovič</i> (1)
	<i>Simončic</i> (1)
	<i>Václavovič</i> (2)
<i>Vaškovič</i> (5)	<i>Vaškovič</i> (3)
<i>Vlašic</i> (11)	<i>Vlašic</i> (5)

Pro zajímavost – z ostatních nechorvatských příjmení jsou na hlohoveckém hřbitově nejčastější *Málek*, *Sítek*, *Slunský*, *Štěpánek*, *Vlk*. Je tam příjmení *Nejzchleba* i *Nejeschleba*. Několikrát je tu i *Kurka* a *Šlichta*. Některé zajímavosti z valtického hřbitova: *Elfrieda Vaškovičová*, hrob *Simončicových* je také německý (*Anton und Leopold Simončic*), příjmení *Vymislický*. Ve Valticích jsou v náhrobních nápisech „na štíru“ s gramatikou „vzpomínka na rodiče *Režňákovi*, *Šromovi*“, častá je tu též forma *rodina Semová*, *Horská*, *Střelská*, *Katovská*, *Pouchlá*... – MN

34. Finsko – vulgárních toponym země zaslíbená?

Pomístní jména jsou ve Finsku oblíbeným tématem a především ta, která obsahují vulgarismy, jsou častým námětem článků různých novin a časopisů. Nedávno se jimi zabývaly finské noviny Helsingin Sanomat (M.-P. Heikkinen, Miksi Pohjois-Suomessa on paljon enemmän rivoja paikannimiä kuin etelässä? Vittulampien ja Paskaperien taustalla on monia hyviä syitä [online]. Helsingin Sanomat, 12. 2. 2019. <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005997516.html>> cit. 2019-03-01), které čerpaly z čerstvě zprovozněné databáze pomístních jmen nazvané přízračně nimisampo.fi, která vznikla za spolupráce Helsinské univerzity a Aaltovy univerzity a je nyní dostupná on-line. Databáze obsahuje asi 2,3 milionu toponym z Archivu jmen (Nimiarkisto) a 800 000 jmen z registru Finského kartografického ústavu (Maanmittauslaitos). Vyhledávat se v ní dá bez problémů nejen podle lokality, ale především podle jmen či jejich částí. Autor článku Mikko-Pekka Heikkinen tedy poměrně rychle zjistil, že v severním Finsku (hlavně v oblastech Kuusamo, Rovaniemi, Suomussalmi, Kittilä, Sotkamo, Kuhmo a Kainuu) se to jen hemží toponymy, která obsahují velmi neslušné výrazy pro ženské (vittu) i mužské (mulkku) přirození, exkrementy (paska) a pozadí (perse). Narazit se tak dá na jména, jako jsou *Vittulampi* (lampi ‚jezíčko‘) či *Paskaperä* (perä ‚odlehá oblast‘). Mezi uvedenými obcemi jasně vede Kuusamo (103 výskytů vulgárních toponym), mezi jehož přírodními krásami razi jména *Paskalahti* (lahti ‚zátoka‘), *Mulkkukari* (kari ‚útes, skalisko‘) a *Kusipuro* (kusi ‚chcánky‘, puro ‚potok‘). Zapomenout by se nemělo ani na místo zvané *Hevonperseenmutka* (hevonperse ‚koňská prdel‘ + ‚zátáčka/zátoka‘) v obci Suomussalmi, která leží na řece Peranganjoki v národním parku Hossa, místě oblíbeném mezi kanoisty a kajakáři. Tématu se o pár dnů dříve věnoval i plátek bulvárnějšího ražení Ilta-Sanomat, kde autor Simo Holopainen uvedl dlouhý seznam sprostých toponym s tím, že čtenáři tato toponyma mohou komentovat (S. Holopainen, Suomi, hävyttömien nimien luvattu maa – katso erikoiset paikkojen nimet! [online]. Ilta-Sanomat, 9. 2. 2019. <<https://www.is.fi/matkat/art-2000000476189.html>> cit. 2019-03-01). Bylo by zajímavé, především z hlediska lidové etymologie, tyto komentáře analyzovat.

Tato jména však většinou měla pro svůj vznik dobrý důvod. Profesorka finského jazyka a onomastiky na Helsinské univerzitě **Terhi Ainiola** vysvětluje, že sprosté názvy se vyskytují především v případě vodních ploch, kopců a ostrůvků. Napří-

klad *Paskalampi* se v celém Finsku vyskytuje 414krát a jméno získalo podle toho, že voda není kvalitní a jezírko je blátivé, s podmáčeným okrajem, případně na špatně dostupném místě mimo běžné trasy. Na severu je přírody víc než dost. Pokud je přírodních objektů hodně, neslušná jména jsou více na očích, vysvětluje Ainialová. Na jihu se sprosté názvy přírodních objektů ztratí mezi jmény polí a domů, které jen zřídka kdy nesou vulgární označení.

Onomastička **Sirkka Paikkala** (Kotus – Centrum pro domácí jazyky, Helsinky) vysvětluje, že pojmenování míst vznikala často na základě přirovnání. A co bylo člověku bližší než vlastní tělo. Na mapě tak najdeme místa jako *Joenniska* (joki ‚řeka‘ + niska ‚šíje‘), *Otsapelto* (otsa ‚čelo‘ + pelto ‚pole‘) či *Ämmänperä* (ämmä ‚baba‘ + perä ‚zadek‘). Při vytváření jmen se hodily i intimní části těla a je těžké odhadnout, zda dříve výrazy jako *mulkku* nebo *vittu* nebyly běžnou součástí slovní zásoby. V současném pubertálně nastaveném klimatu vzbuzují jména odkazující na pohlavní orgány smích nebo pohoršení. Na vznik jména má vliv také terén a velikost daného objektu. V severním Finsku je mnoho malých jezírek a třasovisek, pro které se tento způsob pojmenování jevil vhodný. Paikkala se také domnívá, že část vulgárních názvů mohla vzniknout jako vtip, kdy se tvůrcům map prostě podstrčilo nějaké jméno, i když dané místo ve skutečnosti žádné nemělo. V severním Finsku se toponyma sbírala mezi hraničáři, lovci a pastevci sobů. Je možné, že si nějaký lovec losů vystřelil ze zeměměřiče z jihu, který se vydal do divočiny, ukázal na zarostlé jezírko a pídil se po tom, jak se jmenuje. Jména, která se jednou dostala na mapu, žila dál svým vlastním životem, pokud někde poblíž nebylo obydlí, kde by někdo zkontroloval správnost a případně jméno opravil, aby nedělalo ostudu. Mnoho jmen *Vittulampi* bylo z mapy ve skutečnosti také cenzurovanou odstraněno a místo nich se objevily tvary jako *Vattulampi* (vattu ‚malina‘), *Viitalampi* (viita ‚houštití listnatých stromů‘), *Viululampi* (viulu ‚housle‘), *Vilolampi*, *Villalampi* (villa ‚vlna‘), *Virsulampi* (virsu ‚bota z lýčí‘), *Pahalamm* (paha ‚špatný, zlý, mizerný‘ + lammi ‚jezírko‘), *Häpylamm* (häpy ‚stud, hanba‘).

Jsou tedy taková vulgární toponyma výmysl zálesáků nebo jsou součástí místního jazyka? Rozpoznat se to dá právě v databázi Nimisampo, konkrétně z lístků archivu jmen, na které byly zaznamenávány údaje o informantech (nejintenzivnější sběr probíhal v 60. a 70. letech a prováděli ho především studenti). O ustálenosti jména svědčila skutečnost, že sbírající získal pro stejný objekt v krajině stejné jméno od více informantů. **Eero Hyvönen** z Helsinské univerzity a Aaltovy univerzity, který se na vzniku databáze Nimisampo podílel, uvádí, že ve Finsku je pouze 34 obcí (správní jednotka), ve kterých bylo nasbíráno více než 10 000 lístků se jmény. Otázkou pak je, jaké množství se dá považovat za spolehlivé, aby se na jeho základě daly dělat závěry, ale větší počet rozhodně snižuje možnost náhody.

Vzniká však otázka, zda mají v severním Finsku ke sprostějším bliž než na jihu a zda v rozšíření vulgárních výrazů existují geografické rozdíly. Hyvönen se kloní spíše k tomu, že na severu se prostě mluví příměji a slovní zásoba je drsnější.

Terhi Ainiola ke článku publikovanému v Helsingin Sanomat 12. 2. 2019 ještě napsala krátký komentář (Názory čtenářů – Terhi Ainiola [online]. Helsingin Sanomat, 17. 2. 2019. <<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006003902.html>> cit. 2019-03-01). Zdůrazňuje, že tato toponyma jsou v mediích zároveň i takovým věcným (a patrně i vděčným) tématem a často novinářům právě na toto téma poskytovala rozhovory, o které ji žádali. Uvědomuje si hodnotu, kterou toto téma může budít zájem čtenářů, a ptá se, zda důvodem může být síla psaného slova. Když na mapě vidíme jména jako *Vittulampi* a *Mulkkuniemi* (niemi ‚výběžek, poloostrov‘), může to působit dojmem něčeho drzého a zakázaného. Je nicméně důležité mít na paměti, že tato jména vznikala spontánně, v komunitě a jako součást jazykového úzu. Jména vznikla proto, aby se o místech mohlo mluvit a aby bylo možné je odlišit od míst podobných. Uživatelé často ani neuměli psát a tato jména byla zapsaná a stala se tak veřejnými teprve mnohem později, když studenti dělali rozhovory s místními za účelem sběru pro archív. Tato jména vznikla úplně jinak než ta „plánovaná“, která vznikají procesem rozhodování ze stran úředníků. Dále uvádí, že jména, která jsou v databázi Nimisampo k dispozici nemusí být už třeba vůbec používána, protože toponymie krajiny se skládá z mnoha vrstev a neustále se proměňuje. – SW

35. Změny jmen jako politický boj

Na konci února 2020 bylo pražské náměstí *Pod kaštany*, kde sídlí ruská ambasáda, přejmenováno na *náměstí Borise Němcova* podle zastřeleného ruského liberálního opozičního politika. Magistrát tak vyhověl petici, která změnu požadovala. Velvyslanectví na to reagovalo tím, že změnilo svou doručovací adresu na Korunovačnická 34, kde má svou druhou budovu. Též ve Washingtonu se jmenuje od roku 2018 část ulice před ruskou ambasádou po Němcovovi a *náměstí Borise Němcova* se nachází také v litevském Vilniusu či u ruské ambasády v Kyjevu (wikipedia.org [online]. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Náměstí_Borise_Němcova> cit. 2020-04-20).

V dubnu 2020 nechala pražská radnice odstranit sochu generála Koněva stojící od roku 1980 na náměstí Interbrigády. Reakcí na to byl na ruské straně návrh společenské rady při ruském ministerstvu obrany, že by se stanice moskevského metra *Pražská* mohla přejmenovat na *Maršála Koněva*. Informovala o tom ruská armádní televize Zvezda. „Pojmenování Pražská (*Правжская – Пражская*) získala jedna z nových stanic moskevského metra v 80. letech, v Praze dostala jméno Moskevská jedna z nových stanic na trase B. Po pádu komunismu ale byla v roce 1990 přejmenovaná na Anděl.“ (ČTK, Moskva vrací úder. Stanici metra Pražská chce přejmenovat na Maršála Koněva [online]. novinky.cz, 16. 4. 2020. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/moskva-vraci-uder-stanici-metra-prazska-chce-prejmenovat-na-marsala-koneva-40320681>>, cit. 2020-04-20). – ŽD

36. Přejmenují se *Cookovy ostrovy*?

Cookovy ostrovy jsou od roku 1965 samosprávné území volně přidružené k Novému Zélandu. Debata o možném přejmenování ostrovů začala již v 70. letech. V roce 1994 proběhlo referendum, v němž ale většina obyvatel změnu jména odmítla. V současnosti se o možném přejmenování opět spekuluje. Jméno po objeviteli Jamesi Cookovi je vnímáno jako pozůstatek koloniální nadvlády. Nové by mělo reflektovat maorskou kulturu či křesťanskou tradici, proto jsou mezi 60 zvažovanými návrhy takové jako *Rangiaroa*, tj. „Láska z nebes“, či *Raroatua*, což doslova znamená „stojíme pod Bohem“ (L. M. Holson, *Cook Islands Considers Dropping Its Colonial Name: ‘Now We Can Have a Name We Choose’* [online]. *The New York Times*, 5. 5. 2019. <<https://www.nytimes.com/2019/03/05/world/australia/cook-islands-name-change.html>>; *Cook Islands considers name change* [online]. *American Name Society*. <<https://www.americannamesociety.org/cook-islands-considers-name-change>> cit. 2019-05-05). – ŽD

37. Archeologický výzkum stáří obcí v Čechách

Rozhovor Marka Kerlese o archeologickém výzkumu stáří obcí v Čechách s Václavem Fantou, historickým geografem z České zemědělské univerzity, a Jaromírem Benešem, archeologem z Jihočeské univerzity, přináší srovnání stáří měst a vesnic na základě archeologického bádání a jejich záznamů v historických dokumentech. Vychází se přitom z výsledků velmi rozsáhlého archeologického výzkumu asi v 530 městech a vesnicích v Čechách. „V průměru celých Čech ... se ukázalo, že u sídel, která máme archeologicky doložena již z raného středověku (10. století), mohlo trvat až 250 let, než byla zachycena písemnými prameny. S postupem času pak rozdíl mezi datem první písemné zmínky a skutečným kulturním osídlením pochopitelně klesá. U sídel, datovaných archeologicky do 16. století, je již pravděpodobnost ‚zpoždění‘ datace písemnými prameny jen 25 %, a pokud se toto zpoždění vyskytuje, tak většinou nepřesahuje 50 až 100 let. Plně však můžeme důvěřovat písemným datacím asi až v období od 17. století, kdy např. vznikaly první centrální katastrofy.“ Toto tvrzení dokumentuje např. výzkum v Jindřichově Hradci, jehož existence je písemně doložena roku 1220, archeologický průzkum zde ale prokazuje kulturní osídlení už v jedenáctém století. Zdůrazňuje se ovšem, že časová vzdálenost mezi stářím archeologických nálezů a prvním písemným doložením sídla je průměrná a že se v jednotlivých případech liší. Jako zajímavé se uvádějí „i regionální rozdíly oproti průměru v rámci Čech. Existují oblasti, kde první písemné zmínky o místě přicházely po jeho skutečném kulturním osídlení mnohem dříve než v jiných oblastech.“ Jako příklady míst, kde je časový rozdíl mezi vznikem osídlení a jeho písemným doložením oproti průměru menší, se uvádí kraj Vysočina nebo severní Plzeňsko. Za hypotetické důvody se považuje např. existence nějaké dřívější obchodní stezky, působení klášterů v oblasti, nebo i jednotlivých osob (řeholník, správce), které zaznamenaly existenci vsí.

Z hlediska sídelní historie je zásadní zjištění, „že takzvaná transformace středověké krajiny na území dnešních Čech zjevně začala dříve, než se dosud předpokládalo“, a to zhruba o 200 let. „A to znamená, že počátek transformace středověké krajiny je časově takřka shodný s počátkem stejného procesu v západní Evropě. Dosud se předpokládalo, že střední Evropa měla za tou západní zhruba dvousetleté zpoždění.“ (M. Kerles, Česká města a obce jsou mnohem starší, než se dosud předpokládalo, tvrdí přelomová studie [online]. info.cz, 19. 12. 2019. <<https://www.info.cz/cesko/ceska-mesta-a-obce-jsou-mnohem-starsi-nez-se-dosud-predpokladalo-tvrdi-prelomova-studie-43951.html>>, cit 2019-12-20. Studie údajně vyšla v časopise Journal of Archaeological Science, jejími dalšími spoluautory jsou Jan Zouhar, Jiří Bumerl a Petr Sklenička.) – JM

38. Kočky poznají své jméno

Až doposud se vědělo, že vlastní jméno umí rozlišit jen několik druhů zvířat, většinou těch pokládaných za výjimečně inteligentní (psi, papoušci, delfini). Nový japonský výzkum ukázal, že i domácí kočky reagují na zvuk jejich jména (šifra kar, Kočky poznají zvuk svého jména, prokázali japonští biologové [online]. ČT24, 6. 4. 2019. <<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2778977-kocky-poznaji-zvuk-sveho-jmena-prokazali-japonsti-biologove>> cit. 2019-04-06). – ŽD

39. O jménech koní na Islandu

Islandané a také mnoho cizinců znají islandskou vládní komisi, která schvaluje rodná jména a příjmení (*Komise pro jména*, založená v roce 1991). Málokdo však ví, že nyní existuje i oficiální *Komise pro pojmenování koní*, a zpráva, která se objevila v roce 2017, že tato komise zamítla majitelce ze severního Islandu pojmenovat svého islandského koně *Mósan*, patrně většinu lidí překvapila. Tato komise není vládní, ale dva z jejích členů jsou jmenováni vládní agenturou.

Hlavním úkolem *Komise pro jména* je, aby rodná jména a příjmení byla v souladu s islandskými tradicemi a islandským jazykem. Zamítnuta jsou jména, která tyto požadavky nespĺňují, nebo by mohla svému nositeli způsobit problémy. To byl i důvod, proč před několika lety tato komise neschválila jméno *Hel* (staroseverská bohyně podsvětí a mrtvých), které rodiče chtěli dát své dceři. (V roce 2014 byla jako rodná jména zamítnuta například i *Clinton*, *Karma*, *Lady* a *Kaia*.)

Jména islandských koní jsou jednou z věcí, které je činí jedinečnými (kromě dvou typů mimochodu, který ovládají). Majitelé a chovatelé islandských koní registrují své koně ve WorldFengur (světová databáze islandských koní), kterou spravuje FEIF (Mezinárodní federace asociací islandského koně). Tato databáze vznikla na podnět islandské vlády a ve spolupráci s FEIF za účelem sledování chovných registrů. Databáze zároveň slouží jako inspirace pro zahraniční chovatele, kteří preferují dodržování islandské tradice pojmenování. V databázi je zaznamenáno více než 400 000 koní (živých i mrtvých). Jméno koně nesmí být měně-

no, pokud se už účastnil soutěže nebo má registrované potomky. Všechna jména v databázi mají připojený i audio soubor, kde je zaznamenána jeho islandská výslovnost. To slouží i jako způsob, jak chránit a zachovávat islandštinu.

Podle FEIF mohou být jména islandských koní inspirována barvou, fyzickou vlastností, mytologií (*Sleipnir*, kůň staroseverského boha Ódina), počasím (*Stormur* ‚bouře‘), zvířaty (*Refur* ‚liška‘). Například v roce 1940 byla jména 90 % registrovaných koní motivována barvou. Mezi současné trendy patří pojmenování osobním jménem (*Júliá*), nebo použití dvojitých jmen (*MæjaPæja*) a to v kombinaci s jiným prvkem (*Dagur-Geysir* ‚Den(ní) Geyzír‘, *Hrafn-Sigurður* ‚Havran Sigurd‘).

Samozřejmě, že koně vždycky dostávali různá jména, ale nastala situace, která ukázala, že je potřeba zabránit tomu, aby lidé dávali jména, která jsou absurdní. Když se v plemenné knize začali objevovat hřebci s vulgárními a sexuálně nevhodnými jmény, která jim dávali jejich islandští majitelé, FEIF a *Islandské poradní centrum pro zemědělství* se rozhodly zakročit a vznikla *Komise pro pojmenování koní*. Pravidla pro pojmenování islandských koní se poprvé objevila v roce 2017 a 1. 4. 2018 byla dále upravena. Jména koní registrovaných ve WorldFengur musí být islandská a podle pravidel islandštiny. Jméno hřebce nebo valacha musí být mužského rodu. Jméno klisny ženského rodu. Povolena nejsou jména rodu středního a taková jména, která se skládají pouze z iniciál. Jména, která mohou být vnímána jako vulgární a nevhodná (např. z náboženského hlediska), nejsou povolena. Je možné dát jméno, které obsahuje předložku *frá*, *fra* („z, od“), případně její gramatický ekvivalent. Dále se doporučuje omezit počet jmen, která jeden kůň může mít. Na druhou stranu však může docházet k situacím, kdy jméno koně není komisi schváleno pro zdánlivou banalitu, jako v případě kobylinky *Mósan*, proto, že se objevuje s určitým členem (písmenko „n“ na konci slova). ([online] <<https://icelandmag.is/article/there-really-icelandic-horse-naming-commission-which-has-approve-horse-names>>; <<https://www.feif.org/files/documents/WF-Horsenames-Berlin.pdf>>; <<https://icelandmag.is/article/naming-committee-stops-parents-naming-daughter-after-goddess-underworld>>; <<https://icelandmag.is/article/names-clinton-and-karma-not-approved-naming-committee>>) – SW

40. Nově pojmenování živočichové

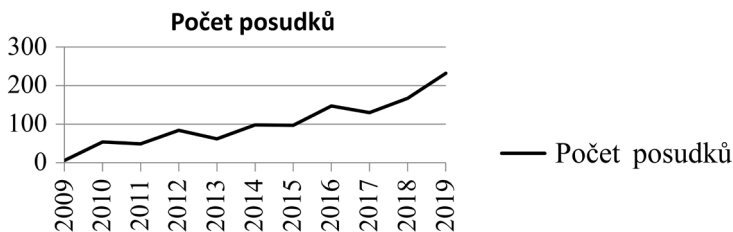
Brazilští zoologové pojmenovali nově popsáný druh mloka po Václavu Havlovi *Iocus Havlensis*. Profesor Jacob Mentiroso z Universidade Nacional to zdůvodnil tím, že: „Ve tmě na jeho hřbetě světélkuje tvar, který připomíná symbol srdce, to mi připomnělo, jak se mi v roce 1996 při návštěvě podepsal český prezident, s nímž jsem měl tu čest se setkat.“ (Nově objevený druh byl pojmenován po českém exprezidentovi [online]. National Geographic, 1. 4. 2016. <<https://www.national-geographic.cz/clanky/nove-objeveny-druh-byl-pojmenovan-po-ceskem-exprezidentovi-20160401.html>> cit. 2020-05-20).

V Indii byl objeven nový druh zmije zelené a byl pojmenován podle jednoho ze čtyř zakladatelů Školy čar a kouzel v Bradavicích z románů J. K. Rowlingové o Harry Potterovi *Trimeresurus Salazar*, tedy Salazarova zmije. „Had je nejnovějším přírůstkem v dlouhé řadě ‚fantastických zvířat‘ pojmenovaných podle postav nebo předmětů ze série o Harrym Potterovi. K dispozici je například pavouk nebo krab zvaný Harryplax severus.“ (Nový druh zmije zelené byl pojmenován dle zakladatele školy čarodějnictví z příběhů o Harrym Potterovi [online]. TechFocus, 20. 4. 2020. <<https://techfocus.cz/veda-vesmir/2019-novy-druh-zmije-zelene-byl-pojmenovan-dle-zakladatele-skoly-carodejnictvi-z-pribehu-o-harrym-potterovi.html>> cit. 2020-05-20) – ŽD

Žaneta D v o ř á k o v á (Praha)

SOUDNÍ ZNALECTVÍ V ODDĚLENÍ ONOMASTIKY ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR V ROCE 2019

V roce 2019 jsme v oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR vypracovali celkem 232 znaleckých posudků. Pokračuje tak zvyšující se trend, který v uplynulých letech pozorujeme. Velký nárůst žádostí o posudky byl v tomto roce jistě způsoben i dočasným „výpadkem“ další soudní znalkyně v oboru M. Knappové.

Na matrikách standardně vycházejí z nejnovějšího 6. vydání (2017) publikace M. Knappové „Jak se bude vaše dítě jmenovat?“, která obsahuje více než 17 000 ověřených podob jmen. Praxe je taková, že jakékoli jméno, které v tomto slovníku najdou, na matrice zapíší. Na jméno, jež v knize není, by měl být vystaven znalecký posudek, v němž se odborník vyjádří k jeho jazykové stránce a k tomu, zda podle něj splňuje požadavky zákona o matrikách, jménu a příjmení č. 301/2000 Sb. na zápis.